

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ

โครงการการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการจัดประชุมวิชาการ
ระดับชาติ ร่วมกับเครือข่ายวิจัยสถาบันอุดมศึกษา

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. จิราพร กุลสาริน

มิถุนายน 2555

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ

โครงการการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการจัดประชุม
วิชาการระดับชาติ ร่วมกับเครือข่ายวิจัยสถาบันอุดมศึกษา

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. จิราพร กุศลสาริน

มิถุนายน 2555

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
โครงการการสร้างความร่วมมือในการดำเนินการจัดประชุมวิชาการ	1
ระดับชาติ ร่วมกับเครือข่ายวิจัยสถาบันอุดมศึกษา	1
● หลักการและเหตุผล	1
● วัตถุประสงค์	1
● ขั้นตอนการดำเนินงาน	1
● ผลที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขั้นตอนและผลการดำเนินงาน	3
ประมวลผลการดำเนินงาน	4
● รูปแบบและผลการจัดนิทรรศการ	4
● การนำเสนอบทความทางวิชาการ	6
● การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง	7
บทความทางวิชาการ	9

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1 ช่วงการจัดเตรียมนิทรรศการ	5
ภาพที่ 2 ผู้เข้าชมนิทรรศการและสอบถามข้อมูล	5
ภาพที่ 3 การนำเสนอบทความทางวิชาการ	7
ภาพที่ 4 เวทีเสวนาในหัวข้อ “การจัดการงานวิจัยท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษา”	7

โครงการ การสร้างความร่วมมือในการดำเนินการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ร่วมกับเครือข่ายวิจัยสถาบันอุดมศึกษา

หลักการและเหตุผล

เนื่องด้วยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้มียุทธศาสตร์หลักของการทำงานในการเชื่อมประสานบุคคลกรทางการศึกษา ในการลงมาปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการแก้ไขปัญหา แนวทางหนึ่งในกระบวนการทำงาน คือการหนุนเสริมทักษะ และศักยภาพ รวมถึงการเติมเต็มเครื่องมือต่างๆ ให้บุคลากรดังกล่าวเพื่อให้สามารถลงไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยผ่านกระบวนการทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การศึกษาดูงาน และ การฝึกอบรม

ทั้งนี้พบว่าในกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการดำเนินการร่วมกับนักวิชาการ คือการเชื่อมประสานให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถตอบสนองได้ทั้งต่อความต้องการของชุมชน และตอบสนองต่อภารกิจหน้าที่ หรือผลงานทางด้านวิชาการ เช่น ในการเรียนการสอน การบริการชุมชน และการขอตำแหน่งหรือผลงานทางวิชาการได้ เป็นต้น ดังนั้นในการทำงานทางศูนย์ประสานงานวิจัย จึงเริ่มมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในด้านของการนำผลงานจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไปสู่การเขียนบทความ หรือ ผลงานทางวิชาการ ทั้งนี้ได้รับความร่วมมือ และความอนุเคราะห์ จาก ชุดโครงการ การสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของนักวิชาการเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้: “วิชาการเพื่อรับใช้ท้องถิ่น” โดยการนำของ รศ.ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ที่มาร่วมแลกเปลี่ยนและหนุนเสริมให้เกิดการขยายผลของการสื่อสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านการเขียนบทความ หรือ การนำเสนอผลงานทางวิชาการ ในเวทีต่างๆ

จากแนวทางดังกล่าว นำมาสู่การหารือร่วมกับ เครือข่ายบริหารงานวิจัยภาคเหนือตอนบนที่กำลังดำเนินการ จัดการประชุมวิชาการระดับชาติขึ้น ในวันที่ 16- 18 พฤษภาคม 2555 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส จ.เชียงใหม่ เพื่อให้เกิดพื้นที่ในการนำเสนอผลงานอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในอนาคต และเพื่อให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถเผยแพร่ และนำเสนอผลงานผ่านเวทีวิชาการได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จึงนำมาสู่การสร้างความร่วมมือ ในการดำเนินการและจัดเวทีดังกล่าว เพื่อการขยายผลที่เป็นประโยชน์ในระยะยาวต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาช่องทางการนำเสนอผลงานทางวิชาการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. เพื่อนำเสนอผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผ่านเวทีวิชาการระดับชาติ จำนวน 5 โครงการ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1. ประชุมหารือ รับทราบแนวทาง และแนวปฏิบัติ ร่วมกับภาคร่วมจัด
2. แสวงหานักวิจัยภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 5 โครงการ
3. กิจกรรมการสนับสนุนการเขียนโดยการเติมเต็ม ประเด็น ทักษะที่เหมาะสม

4. ร่วมเวทีนำเสนอผลงานทางวิชาการ รวมทั้งสิ้น 5 โครงการ โดยภาคบรรยาย
5. ประมวลสรุปผลการดำเนินงาน และจัดทำรายงานเพื่อจัดส่ง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดความร่วมมือและเกิดช่องทางการนำเสนอผลงานทางวิชาการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 5 โครงการ ได้นำเสนอผ่านเวทีวิชาการระดับชาติ
3. ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน ได้เรียนรู้ และเห็น แนวทาง กระบวนการ ในการหนุนเสริมเพื่อสร้างผลงานทางวิชาการ อย่างเป็นรูปธรรม

การสร้างความร่วมมือในการดำเนินการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ ร่วมกับเครือข่ายวิจัยสถาบันอุดมศึกษา

เนื่องด้วยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ได้มียุทธศาสตร์หลักในการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นการเชื่อมร้อยบุคคลากรทางการศึกษา เช่น คณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษา ในการลงไปปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนโดยใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้จากบทบาทร่วมกันดังกล่าว ได้มีการประสานเชื่อมงานกับภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อขับเคลื่อนงาน ในเชิงบูรณาการ ทั้งนี้ การนำเสนอผลงานทางวิชาการเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่เริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงานหนุนเสริมนักวิชาการ ทั้งนี้ เพราะในฟากวิชาการจำเป็นต้องผลิตงานวิจัย ที่ได้รับการยอมรับและเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสม ดังนั้นการเข้าร่วมเวทีวิชาการ จึงเป็นโอกาสหนึ่งที่จะได้เปิดพื้นที่ของการนำเสนอผลการดำเนินงาน ทั้งนี้ ทางศูนย์ประสานงานวิจัยจึงได้ดำเนินงานในฐานะผู้ประสานงานความร่วมมือของการจัดเวที ได้มีการดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนและผลการดำเนินงาน

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ปัญหา/อุปสรรค
ประชุมหารือ รับทราบแนวทาง และแนวปฏิบัติ ร่วมกับภาคีร่วมจัด	รศ.ดร.จิราพร กุลสาริน ผู้ประสานงาน และ รศ.ดร.อรรณ โอภาสพัฒนกิจ ได้เป็นตัวแทนหลักในการหารือแนวทางร่วมกับทางสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา เมื่อได้ข้อสรุปทางเจ้าหน้าที่ จึงได้ประสานงานต่อเนื่อง	
แสวงหานักวิจัยภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 5 โครงการ	ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เป็นทีมหลักในการประสานงานนักวิจัยที่สนใจเข้าร่วมนำเสนอผลงานทางวิชาการ ทั้งนี้ได้ประกาศผ่านทีมบริหารภาคเหนือ เพื่อแจ้งไปยังเครือข่ายที่สนใจทั่วประเทศ แต่เนื่องจากการเดินทางไกล ทำให้ไม่มีโครงการจากพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นทางศูนย์ประสานงานวิจัยจึงได้เสนอโครงการที่อยู่ภายใต้การสนับสนุนของศูนย์ประสานงานวิจัยฯ รวมทั้งสิ้น 4 โครงการ	เนื่องจากสถานที่การจัดเวทีนั้นอยู่ในพื้นที่ จ.เชียงใหม่ ทางผู้ดำเนินงานไม่สามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายของผู้ร่วมนำเสนอได้ ดังนั้น เครือข่ายนักวิจัยในภาคอื่นๆ ของสกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ เพราะบางส่วนไม่ได้กำหนดไว้ในแผนงาน
กิจกรรมการสนับสนุนการเขียนโดยการเติมเต็ม ประเด็น ทักษะที่	ทางศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ได้การคัดเลือกโครงการวิจัย จำนวน 5	

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ปัญหา/อุปสรรค
เหมาะสม	โครงการ และ ในภายหลังได้มีโครงการ สถิติที่ 1 โครงการ ทางศูนย์ ประสานงานฯได้รับความอนุเคราะห์ จาก รศ.ดร.อวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ ใน การร่วมให้ข้อเสนอแนะและคำปรึกษา ใน การเขียนบทความเพื่อนำเสนอ โดยมี โครงการจาก นักวิชาการ 4 ท่านได้แก่ 1. รศ.ดร.จิราพร กุลสาริน 2. ผศ.บุษบา อารีย์ 3. อ.ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์ 4. อ.เสฐสุตา ปรีชานนท์	
ร่วมเวทีนำเสนอผลงานทางวิชาการ รวมทั้งสิ้น 5 โครงการ โดยภาค บรรยาย	การนำเสนอผลงานทางวิชาการ ในวันที่ 16 พฤษภาคม 2555 มีโครงการนำเสนอ รวมทั้งสิ้น 4 โครงการ และ นำเสนอ นิทรรศการเพื่อนำเสนอการทำงานของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการร่วม เป็นผู้ดำเนินรายการเสวนาของผู้ ประสานงาน รศ.ดร.จิราพร กุลสาริน	เนื่องจากมีผู้ขอถอนตัว เนื่องจากความไม่พร้อม และ ในเวลากระชั้นชิด ไม่สามารถ หาบทความอื่นมาดำเนินการ แทนได้
ประมวลสรุปผลการดำเนินงาน และ จัดทำรายงานเพื่อจัดส่ง	คณะทำงานศูนย์ประสานงานวิจัย ได้ เป็นผู้ดำเนินการจัดทำรายงาน และ จัดส่งตามเงื่อนไขที่ได้รับ	

ประมวลผลการดำเนินงาน

จากกระบวนการทำงานดังกล่าว ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนฯ ขอนำเสนอผลการ
ดำเนินงานเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) รูปแบบและผลการจัดนิทรรศการ 2) การนำเสนอบทความทางวิชาการ 3)
การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง

1) รูปแบบและผลการจัดนิทรรศการ

ทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน ได้รับพื้นที่ในการจัดนิทรรศการ เพื่อนำเสนอองค์กร
และสื่อสารประชาสัมพันธ์การทำงานให้เป็นที่รู้จัก ทั้งนี้ในกระบวนการดำเนินงาน ได้อยู่ในช่วงที่
มีนักศึกษาฝึกงานร่วมในกระบวนการ จึงได้ร่วมกันดำเนินการ โดยมีข้อมูลในการนำเสนอ 3 ส่วน
สำคัญได้แก่ 1) ข้อมูลโครงการวิจัยตามยุทธศาสตร์งานภาคเหนือ ว่าด้วยเรื่องความมั่นคงทางอาหาร

2) ข้อมูลเกี่ยวกับมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น และ 3) ข้อมูลในเชิงเอกสาร เล่มเล็ก จดหมายข่าว เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่แจกจ่ายให้กับผู้สนใจ

ภาพที่ 1 ช่วงการจัดเตรียมนิทรรศการ

ทั้งนี้จากการจัดนิทรรศการ พบว่ามีคณาจารย์ที่สนใจและเข้าสอบถามข้อมูลต่างๆ ในระดับหนึ่ง โดยส่วนใหญ่ให้ความสนใจต่อเอกสารเล่มเล็ก และมีบางส่วนสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลการขอรับทุนสนับสนุน

ภาพที่ 2 ผู้เข้าชมนิทรรศการและสอบถามข้อมูล

2) การนำเสนอบทความทางวิชาการ

เนื่องจากทางศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ได้รับโควต้าในการนำเสนอบทความจำนวน 5 โครงการ และ การนำคนเข้าร่วมงานได้จำนวน 5 คน แต่เนื่องจากมีผู้นำเสนอโครงการถอนตัว ดังนั้นจึงเหลือโครงการนำเสนอจำนวน 4 โครงการได้แก่

ลำดับ	บทความ	นักวิจัย
1	การพัฒนาแนวทางสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชนในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษาและในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น Development of Research Management Approach to Facilitate Research-based Community Engagement in Higher Education and Local Administrative Organizations	จิราพร กุลสาริน สุภาพรรณ ไกรฤกษ์ เสาวดี ศรีฟ้า
2	เมื่อนักบัญชีจะทำวิจัยกับชาวบ้าน: บทเรียนการทำวิจัยแบบมี ส่วนร่วมของคณาจารย์สาขาการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏ ล้านนา When Accountants Do a Research Study with Local Villagers, A Learning from Participatory Action Research for Accounting Instructors, Rajamangala University of Technology Lanna	นางสาวเสฐสุตา ปริชานนท์ นายต้นวงศ์ ปริชานนท์
3	การนำระบบการบริหารการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมี ส่วนร่วมมาใช้กับกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไ้ก่(คำซาว) ตำบลสัน กำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ Application of participatory production management and product development in Women Developing Group Ban-Ton- Chock (Kham-Sound), San-kham-pang, Chiang Mai Province.	สุกฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์
4	แนวทางบริหารต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพารา: พืช ทางเลือกของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียง ดาว จังหวัดเชียงใหม่ MANAGEMENT COST OF PRODUCTION PRACTICES IN RUBBER – PLANT: ALTERNATIVE-CROPS OF AGRICULTURIST IN TUMBON MUANGNA, CHIANG DAO DISTRICT,CHIANGMAI PROVINCE	บุษบา อารีย์

ทั้งนี้จากการนำเสนอโครงการแนวทางการบริหารต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพาราพืชทางเลือกของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้การดำเนินงานและการนำเสนอของ อาจารย์บุญบา อารีย์ ได้รับรางวัลดีเด่นจากเวทีดังกล่าว

ภาพที่ 3 การนำเสนอบทความ

ทางวิชาการ

3) การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้อง

นอกเหนือจากการร่วมนำเสนอบทความทางวิชาการ และการร่วมดำเนินงานจัดนิทรรศการแล้วนั้น ยังได้มีการร่วมดำเนินงานในส่วนของเวทีเสวนาภายใต้หัวข้อ “การจัดการงานวิจัยท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษา” โดยมี ศ.ดร.จิราพร กุลสาริน ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยฯ ได้ร่วมเป็นผู้ดำเนินรายการ และมีผู้ร่วมเสวนาได้แก่

1) ผศ.ดร.บุญชร แก้วส่อง	ผู้อำนวยการ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2) ผศ.มนตรี ศิริจันทร์ชื่น	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่
3) ดร.สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร	คณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาพที่ 4 เวทีเสวนาในหัวข้อ “การจัดการงานวิจัยท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษา”

นอกจากนั้นในระหว่างการจัดงานได้เกิดการแลกเปลี่ยนเชื่อมโยง และหารือร่วมกับภาคีต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยได้มีการเชื่อมโยงการทำงานกับโครงการปิดทองหลังพระ ซึ่งจะได้หารือกันใน

ระยะยาวต่อไป ในส่วนของการทำงานร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา(สกอ.) ก็ได้เกิดการ เชื่อมร้อย และเปลี่ยนประสิทธิภาพการทำงาน และเรียนรู้กระบวนการ ขั้นตอน ในการดำเนินงานจัดเวที วิชาการ ซึ่งเป็นช่องทางการนำเสนอผลงานช่องทางหนึ่ง ที่ในอนาคตทางศูนย์ประสานงานวิจัยฯ จำเป็นที่ จะต้องเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางให้กับอาจารย์ที่สนใจในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้มีพื้นที่ในการนำเสนอ อย่างเหมาะสมต่อไป

**การพัฒนาแนวทางสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชนในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา
และในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**

**Development of Research Management Approach to Facilitate Research-based Community
Engagement in Higher Education and Local Administrative Organizations**

จิราพร กุลสาริน¹ สุภาพรรณ ไกรฤกษ์² และเสาวดี ศรีฟ้า³

บทคัดย่อ : การพัฒนาระบบงานวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์ชุมชนท้องถิ่น ถูกกล่าวถึงมากขึ้นในยุคปัจจุบัน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานหนึ่งภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) การศึกษาการพัฒนาแนวทางสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชนในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาและในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบและกลไกการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงาน ในการขยายผลรูปแบบการสร้างพื้นที่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกระบวนการทำงานเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทดลองปฏิบัติ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การจัดเวทีเรียนรู้ทั้งในเชิงเนื้อหา และกระบวนการ การสรุปผล และถอดบทเรียนร่วมกันในรายกรณีศึกษา โดยเน้นการประชุมหารือเพื่อวางแผนการดำเนินงานในแต่ละองค์กร และมีเจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติการร่วมในกระบวนการทำงาน การวิเคราะห์ผลเน้นข้อมูลเชิงสถิติ และเชิงพรรณนา เพื่อให้เห็นแนวทางและรูปแบบของกระบวนการหนุนเสริมที่เหมาะสม ผลการวิจัยพบว่า องค์กรแต่ละองค์กรมีเป้าหมาย ความคาดหวัง และจุดเริ่มต้นที่แตกต่างกัน โดยกรณีของแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชนในสถาบันอุดมศึกษาทั้งในระดับ สาขา คณะ และมหาวิทยาลัย มีข้อค้นพบที่สำคัญคือ 1) การสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้บริหารเพื่อชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ทางสถาบันจะได้รับทั้งในด้านตัวชี้วัด การประเมินคุณภาพ และการพัฒนาศักยภาพ คณาจารย์ รวมถึงนักศึกษาที่อยู่ภายในองค์กร รวมถึงการชี้ให้เห็นที่ทางชุมชนท้องถิ่นจะได้รับประโยชน์โดยตรงจากกระบวนการทำงานดังกล่าว 2) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิด ประสพการณ์ และเวทีการเติมเครื่องมือทักษะในการปฏิบัติการร่วมกับชุมชนถือเป็นอีกกระบวนการสำคัญ 3) การใช้กลไกพี่เลี้ยงในการสนับสนุนและสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้กับคณาจารย์เพื่อให้ได้เรียนรู้และปฏิบัติจริงภายในชุมชน 4) การสร้างเวทีเครือข่ายนักวิชาการเพื่อให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยน เติมเต็ม และให้กำลังใจในการทำงาน ส่วนกรณีของแนวทางการสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ข้อค้นพบที่สำคัญคือ 1) เลือกปฏิบัติการในพื้นที่ที่ผู้บริหารหรือคณะบริหารให้ความสนใจและความสำคัญเพื่อให้เกิดรูปธรรมของการดำเนินงานในพื้นที่ 2) สร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งในด้านแนวคิด การเติมทักษะ เครื่องมือ ในการทำงานให้กับทั้งผู้บริหารและกลุ่มเจ้าหน้าที่ 3) การเชื่อมโยงกระบวนการวิจัยให้สอดคล้องกับภาระงานของกลุ่มเจ้าหน้าที่ภายใน

¹ ภาควิชาภูมิวิทยาและโรคพืช คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200

² เจ้าหน้าที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ เจ้าหน้าที่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

องค์กรเพื่อไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อน และให้เจ้าหน้าที่สามารถนำไปปรับใช้กับการทำงานได้ ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถช่วยกระตุ้นให้สถาบันการศึกษา และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถที่จะนำเครื่องมือของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปใช้ในการพัฒนากระบวนการวิจัยภายในองค์กรเพื่อให้เกิดรูปธรรมของงานวิจัยรับใช้ชุมชนที่ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

คำสำคัญ : ระบบวิจัย งานวิจัยรับใช้ชุมชน

Abstract: The development of research system which could strengthen local community has been increasingly discussed. The Community Research Coordination Center, Chiang Mai University is one of the northern nodes under the support of the Community-based Division, Thailand Research Fund (TRF). In Developing the Research Management Approach to Facilitate the Research-based Community Engagement in Higher Education and Local Administrative Organizations, this study aimed to develop approach and mechanism to collaborate with universities and organizations as to train the community-based research manager in university and organization. The coaching process applied participatory learning process through action. The data was collected through interviewing, observation, knowledge management activities in sharing both content and process, and sharing the lessons learnt of the case studies. It was found that each university or organization has different goal, expectations and entry points. In collaboration with the higher education institutions at the department, faculty and university level, the interesting findings are as follow: 1) it is important to build up the mutual understanding of both institutions and community sides towards the benefits will be achieved in terms of indicators of quality assurance, staff's as well as student's capacity building, and community improvement, respectively. 2) the knowledge management activity to share ideas, experience, participatory working method and tools found to be crucial leaning process. 3) Coaching mechanism and building learning atmosphere facilitated by the learning facilitator are critical factors in encouraging University staff to practice and learn in community. Furthermore, regular meetings among community-based academics help in sharing experience, fulfill and encourage for continue researching. For the local administrative organizations, the collaboration could be developed under to following factors, including: 1) giving priority to those local administrators who have demonstrated their interests and willing to initiate the concrete action in community. 2) Facilitation of the learning process for key stakeholders in terms of concepts, skills, working tools in collaboration with both executive and practitioners. 3) Integration of research agenda and process with the mission of the organization members so that they could apply workable knowledge with their tasks. These research finding can be used to encourage other universities and local administrative organizations to apply community-based research as a research methodology within organizations as to scale up concrete research-based community engagement.

Keywords: Research system, Research Management Approach to Facilitate Research-based Community

1. คำนำ

กว่าทศวรรษที่ผ่านมา ที่คำว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” เข้ามามีบทบาทในแวดวงของงานวิจัยในประเทศไทย ในอดีตที่ผ่านมาบางกระแสกล่าวว่า กระบวนการวิจัยดังกล่าวไม่ชัดเจนในด้านการเป็นงานทางวิชาการ ที่ควรมีขั้นตอน กระบวนการของ หรือการตั้งสมมติฐานของการวิจัยที่ชัดเจน และงานวิจัยส่วนใหญ่จึงถูกจำกัดไว้กับนักวิชาการ นักการศึกษา หรือผู้มีความรู้เป็นหลัก ดังนั้นในกระบวนการทำงานยุคแรกที่มีผู้คนในชุมชนท้องถิ่น เข้ามาเป็นนักวิจัย จึงไม่ได้รับการยอมรับเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวก็เริ่มเติบโตและเกิดการขยายเครือข่ายมาโดยตลอด โดยมีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นครอบคลุมทุกภาคของประเทศไทย ซึ่งงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น)นั้นมีแนวทางการดำเนินงานหลัก 3 ประการที่สำคัญคือ 1) โจทย์วิจัยต้องมาจากชุมชน 2) ชุมชนต้องร่วมเป็นทีมวิจัย และ 3) ต้องมีแผนปฏิบัติการที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักของการทำงานที่ถูกปฏิบัติและยึดถือมาโดยตลอด (กาญจนา, 2553)

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอีกครั้งในแวดวง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในราวปี 2543 ผวนกับกระแสการทำงานวิจัยของคณาจารย์ นักศึกษา หรือนักวิชาการ ที่ถูกตั้งคำถามถึงประโยชน์ที่ได้รับจากงานวิจัยต่างๆ ทั้งต่อตัวเอง และ ต่อสังคมรอบข้าง ทำให้กระแสของการทำงานวิจัยไม่ให้ขึ้นหิ้ง ถูกกล่าวถึงมากขึ้น จึงเกิดการเชื่อมร้อยในส่วนของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เคยเคยเน้นเฉพาะคนในชุมชนท้องถิ่นผู้เป็นเจ้าของปัญหาเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งในภายหลังพบว่า บางครั้งองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ของคนในชุมชนท้องถิ่นก็อาจจะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาลักษณะต่างๆที่เกิดขึ้นได้ ในภาวะที่สังคมมีความซับซ้อนสูงขึ้น และมีเรื่องราวขององค์ความรู้ เทคโนโลยี ต่างๆที่เข้ามาสูงขึ้น จึงอาจจำเป็นต้องพึ่งพิงความรู้จากฟากวิชาการมาเชื่อมร้อย หรือ มานำเพื่อปรับใช้และแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในบางประเด็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการทางภาควิชาการที่อยากเห็นและพัฒนา งานวิจัยที่ชุมชนท้องถิ่นจะได้รับประโยชน์จากฟากวิชาการสูงขึ้น

โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อค้นหากระบวนการหนุนเสริมอาจารย์ นักศึกษา และ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรทั่วไป ที่สนใจใช้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา และรับใช้ชุมชน โดยเป็นการดำเนินงานที่เน้นการใช้ โจทย์ และประเด็นปัญหาในพื้นที่ เป็นหลัก เพื่อนำเอาศาสตร์และองค์ความรู้ทางวิชาการ รวมทั้ง บุคลากรในภาคการศึกษา หรือในภาคท้องถิ่น ที่มีฐานการทำงานที่ควรใกล้ชิดชุมชน ลงไป สนับสนุนและช่วยแก้ไขปัญหให้กับชุมชน ผ่านการใช้งานวิจัยเป็นรูปแบบของการดำเนินงาน(จิราพร, 2553) กระบวนการดำเนินงานที่ผ่านมาได้มีการศึกษา ออกแบบกระบวนการ และทดลอง

ปฏิบัติการในพื้นที่สถาบันการศึกษา และ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งทั้งสองส่วนคือฐานสำคัญที่จะสามารถพัฒนาให้เกิดการใช้รูปแบบงานวิจัยรับใช้ชุมชน ไปขยายผลและต่อยอดการทำงาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อภายในองค์กร และ เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นที่กำลังเผชิญปัญหา และต้องการแสวงหาทางออก

2. วิจัยวิทยวิจัยและกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการสร้างและพัฒนาแนวทางการสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยรับใช้ชุมชนขึ้นในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาและในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีหน่วยปฏิบัติการที่ทดลองดำเนินการร่วมดังนี้

สถาบันการศึกษา

1. คณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
2. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
3. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
4. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
5. สำนักวิจัย มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. เทศบาลตำบลป่าสัก
2. เทศบาลตำบลวังผาง

กระบวนการทำงานเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ทดลองปฏิบัติ การเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การจัดเวทีเรียนรู้ทั้งในเชิงเนื้อหา และกระบวนการ การสรุปผล และถอดบทเรียน ร่วมกันในรายกรณีศึกษา โดยเน้นการประชุมหารือเพื่อวางแผนการดำเนินงาน ในแต่ละองค์กร และมีเจ้าหน้าที่ หรือผู้ปฏิบัติการร่วมในกระบวนการทำงานดังกล่าว การวิเคราะห์ผลเน้นข้อมูลเชิงสถิติ และเชิงพรรณนา วิเคราะห์ แยกหมวดหมู่ เพื่อให้เห็นแนวทางและรูปแบบของกระบวนการหนุนเสริมที่เหมาะสม

3. ผลการวิจัย

การสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชนในสถาบันการศึกษา โดยแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระดับ คือ การสนับสนุนระดับสาขาวิชา ระดับคณะ และระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งกระบวนการดำเนินงานมีความแตกต่างกันในแต่ละระดับ ตามเงื่อนไข โดยมีจุดเริ่มต้นความสนใจที่แตกต่าง ดังนี้

ระดับการทำงาน/ ความร่วมมือ	หน่วยงาน	จุดเริ่มต้น
ระดับสาขาวิชา	สาขาบัญชี คณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลล้านนา	ความสนใจของ อาจารย์ในสาขา
ระดับคณะ	คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	เชื่อมจากงาน ความร่วมมือกับ สถาบันวิจัย
	คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	เชื่อมจากงาน ความร่วมมือกับ สถาบันวิจัย
ระดับมหาวิทยาลัย	สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	ความสนใจของ คณาจารย์ใน สถาบัน
	สำนักวิจัย มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น	ความสนใจของ คณาจารย์ในฝ่าย

ในกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถ แบ่งได้ 3 กลุ่มตามจุดเริ่มต้นและรูปแบบ
ความร่วมมือที่แตกต่างกล่าวคือ

จุดเริ่มต้นและรูปแบบ	เทศบาล	ลักษณะการดำเนินงาน
ความสนใจของชุมชน และ ดำเนินงานในรูปแบบพื้นที่ ยุทธศาสตร์	เทศบาลตำบลป่าสัก	พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยในเขต พื้นที่รวม 19 โครงการ โดยมีทั้ง นักศึกษา ชุมชน และเจ้าหน้าที่ของ เทศบาลร่วมเป็นนักวิจัย
ความสนใจของผู้บริหารและ กำหนดเป็นกิจกรรมของ เทศบาล	เทศบาลตำบลวังผาง	พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยที่ ดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่เทศบาลปีละ 2 โครงการ

กระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อรับใช้ชุมชนในระดับสถาบันการศึกษาและองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเริ่มต้นจากการใช้กระบวนการแลกเปลี่ยน ปรับเป้าหมาย และประโยชน์
ที่จะได้รับทั้งในระดับตัวบุคคล องค์กร และในชุมชน มาเป็นประเด็นหลัก เพื่อเล็งเห็นประโยชน์
ร่วม กระบวนการทำงานสามารถสร้างการเรียนรู้ได้ในหลายรูปแบบ ทั้งผ่านการแลกเปลี่ยนเดิมเดิม
แนวคิด เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ เวทีเดิมเดิมแนวคิด เครื่องมือ ทักษะ เพื่อนำไปสู่

กระบวนการหนุนเสริมให้อาจารย์ นักศึกษา และเจ้าหน้าที่ ได้เรียนรู้ ก่อนนำไปสู่การทดลองและปฏิบัติการจริงในระดับพื้นที่ ชุมชนท้องถิ่น ในกระบวนการหนุนเสริมระหว่างทางต้องใช้เงื่อนไขที่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพ ร่วมเติมเต็ม หนุนเสริม และกระตุ้น ผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเนื้อหาสำคัญที่อาจารย์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานควรเรียนรู้และจะนำไปสู่การเกิดงานวิจัยรับใช้ชุมชนในระดับหน่วยงานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เทคนิควิธีการวิเคราะห์ชุมชน การสรุปและถอดบทเรียนการทำงาน ในกรณีการสร้างกลไกการทำงานในระดับองค์กร เช่น กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถเพิ่มเงื่อนไขของการสร้างการเรียนรู้ ผ่านการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เช่น การฝึกอบรม พลังกลุ่ม ให้กับเจ้าหน้าที่เทศบาลในช่วงแรกของการดำเนินงาน โดยเป็นปูทางเพื่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนทำงาน และเรียนรู้การเข้าใจตนเอง และการเข้าใจผู้อื่นในการอยู่ร่วมกัน ซึ่งกรณีนี้สามารถสร้างในเชิงความสัมพันธ์ที่ดีให้กับองค์กรที่สนใจอยากเรียนรู้ และอยากพัฒนาการทำงานทั้งระบบ เช่น กรณีเทศบาลตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จ.ลำพูน

การสร้างรูปแบบการสนับสนุนงานวิจัยในหน่วยงานเล็ก เช่นกรณีสาขาวิชา เกิดขึ้นได้ง่ายมีความคล่องตัว โดยเฉพาะกรณีที่ทางผู้บริหารให้ความสำคัญ กรณีคณะหรือสถาบัน เนื่องจากเป็นองค์กรขนาดใหญ่ขึ้นมีความสนใจและทางเลือกที่หลากหลายของงานวิจัย จำเป็นที่จะต้องชี้แจงให้เห็นถึงแนวคิด แนวทาง และประโยชน์ที่จะได้รับ และการผลักดันเข้าสู่ระบบ ต้องสร้างรูปธรรมของโครงการให้เห็นเป็นแนวทาง จึงจะขยายผลสู่การกำหนดเป็นรูปแบบในการบริหารจัดการได้ แต่ส่วนใหญ่ของการดำเนินงานที่ผ่านมา ยังจะไม่สามารถผลักดันถึงระดับการจัดตั้งให้เกิดหน่วยย่อยของการสนับสนุนงานวิจัยรับใช้องค์กรขึ้นในองค์กรได้ แต่สามารถจัดให้เป็นช่องทางเลือกหนึ่งให้อาจารย์ที่สนใจได้เข้ามาเรียนรู้ และทดลองดำเนินการได้ เนื่องจากเงื่อนไขหลายประการ ดังนั้นจึงอยู่ในช่วงระหว่างหาแนวทางสนับสนุนให้เกิดเป็นรูปธรรมในระยะยาวได้ต่อไป

4. วิจัย

- 1) การรับประโยชน์ร่วมกันของ ชุมชน นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา กระบวนการวิจัยจากในอดีตที่ผ่านมา ผู้รับประโยชน์หลักส่วนใหญ่ คือ กลุ่มนักวิชาการผู้ทำการวิจัยได้มีผลงานที่นำไปสู่การประเมินหรือการพัฒนาตำแหน่ง หน่วยงานต้นสังกัดที่ได้รับชื่อเสียงและจำนวนโครงการที่นำไปสู่ความสำเร็จในเรื่องเกณฑ์การชี้วัด แต่สิ่งที่ เป็นปัญหาตามมาโดยตลอดคือ หลายครั้งที่งานวิจัยดังกล่าว กลับไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงกับชุมชน ท้องถิ่น หรือประเทศชาติ การก่อเกิดคำถามที่ย้อนกลับมา แล้วทำอย่างไรปัญหาของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในประเทศจะได้รับการแก้ไข ผ่านกระบวนการวิจัย

ได้อย่างแท้จริง งานวิจัยรูปแบบที่เรียกว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเกิดขึ้น เพื่อสร้างเส้นทางอีกเส้นหนึ่งของกระบวนการวิจัยในประเทศที่จะนำเอาปัญหาของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักก่อนการก่อเกิดและพัฒนาเป็นโครงการวิจัย เพื่อให้การรับประโยชน์เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงในระดับชุมชน นำมาสู่การกล่าวเรียกด้วยชื่อ งานวิจัยรับใช้ชุมชน ดังนั้นรูปแบบที่ควรมีการคำนึงถึงและควรสร้างให้เกิดมากขึ้นในปัจจุบันคือ การสร้างและพัฒนางานวิจัย ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันของทั้งชุมชน นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา เพื่อให้กลายเป็นกลไกส่วนหนึ่งที่สำคัญ ที่จะนำไปสู่การผลักดันและพัฒนาประเทศ ที่ใช้ข้อมูล และการตัดสินใจบนฐานข้อมูลมากยิ่งขึ้น

- 2) กลไกการสร้างที่เลี้ยงผ่านการเรียนรู้และการปฏิบัติจริง แนวทางหนึ่งที่สำคัญคือ การใช้เงื่อนไขที่เลี้ยงที่มีประสิทธิภาพ ผ่านกระบวนการวิจัยรับใช้ชุมชนมาแล้วระดับหนึ่ง เป็นผู้ร่วมให้การสนับสนุนและการผลักดัน เช่นกรณีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน ที่ได้พัฒนาที่เลี้ยงเป็นกลไกการทำงานมาตั้งแต่ปี 2545 ซึ่งที่เลี้ยงจะผ่านประสบการณ์ของการหนุนเสริมการทำงานของชุมชน หรือ การทำงานร่วมกับนักวิชาการมาแล้วระดับหนึ่ง และควรเป็นผู้มีประสบการณ์ บทเรียน ทักษะต่างๆที่ดีของการเป็นบทบาทที่เลี้ยง ดังนั้นแนวทางที่สำคัญ

ประการหนึ่งคือ การพยายามผลักดันให้สถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นระดับสาขา คณะ มหาวิทยาลัย รวมไปถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ได้สร้างกลไกที่เลี้ยงให้เกิดขึ้นเองภายในสถาบัน โดยที่เลี้ยงดังกล่าวต้องเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่

ภารกิจ ในการเป็นผู้สนับสนุน รวมทั้ง สามารถขยายผลต่อยอดในระดับองค์กรของตนเองต่อไปได้อย่างยั่งยืน

- 3) ผู้บริหารและนโยบายขององค์กร หัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน การพัฒนาให้เกิดงานวิจัยรับใช้ชุมชนไม่ว่าจะเป็นในสถาบันการศึกษา หรือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หัวใจสำคัญประการหนึ่งคือความสนใจและความเข้าใจของผู้บริหารและทีมงาน ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญที่จะเป็นแรงกระตุ้น หรือจุดรั้งให้การใช้งานวิจัยรับใช้ชุมชนนั้นเกิดขึ้นในองค์กรต่างๆเหล่านั้นได้อย่างแท้จริง สถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีผู้บริหารให้การสนับสนุน เช่นกรณี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เทศบาลตำบลวังผาง ฯลฯ โดยผ่านการลงนามความร่วมมือ(MOU) ระหว่างองค์กร ส่งผลให้กระบวนการทำงานเพื่อการหนุนเสริมมีความชัดเจน และมีปัจจัยเอื้อจากทั้งสองฝ่าย เช่น ในเรื่องของงบประมาณ หรือ กำลังคนที่จะลงมาดำเนินการ

ร่วมกัน ดังนั้นการแสวงหาองค์กรที่มีความสนใจ และผู้บริหารเปิดต่อการเรียนรู้ จะช่วยให้กระบวนการขยายผลดังกล่าวมีความชัดเจนยิ่งขึ้น

- 4) **เครื่องมือการเรียนรู้ที่หลากหลาย นำสู่การขยายอย่างเป็นรูปธรรม** ในอดีตรูปแบบการสร้างการเรียนรู้เรื่องงานวิจัย มักถูกจำกัดอยู่ในการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา โดยเน้นเรื่องของการบรรยาย และการทดลองปฏิบัติ หากแต่ปัจจุบันการสร้างการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในเชิงเนื้อหาและกระบวนการ ผ่านรูปแบบต่างๆ เช่น เวทีการเรียนรู้ในหลายลักษณะ เช่นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาทักษะและแนวคิดการทำงานเช่น การวิเคราะห์ชุมชน การถอดบทเรียน การจับประเด็น การทำSocial Mapping รวมไปถึง การทดลองปฏิบัติ และการสร้างและพัฒนากลไกเครือข่ายขึ้นมาสนับสนุน ฯลฯ วิธีการต่างๆที่กล่าวมานั้นก็เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับบุคคลได้ในหลากหลายกลุ่ม ซึ่งภายหลังจากการเรียนรู้เครื่องมือดังกล่าว และการได้ทดลองปฏิบัติจริงก็จะช่วยให้การพัฒนาองค์กรให้เกิดกลไกของการสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชนก็เกิดขึ้นได้จริงในกระบวนการทำงาน

5. บทสรุป

แนวทางการสนับสนุนงานวิจัยรับใช้ชุมชน ในสถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือการต้องทำให้เห็นประโยชน์ร่วมในทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับชุมชน สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมไปถึงตัวบุคลากรต่างๆที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงนำไปสู่การสร้างการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ และเครื่องมือที่หลากหลาย หัวใจสำคัญคือการสร้างการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมงานกับในระดับสาขาวิชา ระดับคณะ หรือมหาวิทยาลัย หรือในส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นต้องให้บุคลากรในสังกัด ได้มาเรียนรู้ และทดลองปฏิบัติจริง ทั้งนี้การทำงานต้องผสมผสานให้เป็นส่วนหนึ่งของภาระงานไม่ว่าจะเป็นนักวิชาการ หรือเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน กล่าวคือ งานวิจัยน่าจะนำไปสู่การขอผลงานวิชาการ หรือนำไปสู่การปรับใช้ในฝ่ายงานได้อย่างแท้จริง โดยไม่ใช่การเพิ่มภาระใหม่ให้กับผู้ปฏิบัติการ เป็นต้น ซึ่งหากจะทำให้การเรียนรู้นั้นเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด ควรมีการเริ่มต้นจากการได้เรียนรู้การเป็นผู้วิจัยในรูปแบบการรับใช้ชุมชน ก่อนสร้างกลุ่มคนดังกล่าวให้เข้าไปสู่การมีบทบาทการเป็นพี่เลี้ยง โดยองค์กรสามารถพัฒนากลไกที่เหมาะสมรองรับ เช่น การจัดตั้งหน่วยงานวิจัยในสายดังกล่าวขึ้นในองค์กรโดยใช้งบประมาณจากภายในสนับสนุน หรือ สร้างกลไกการเชื่อมแหล่งทุนภายนอกมาใช้ในการสนับสนุน เมื่อองค์กรประกอบต่างๆมีความเหมาะสมก็จะนำไปสู่การขยายผลของการสนับสนุนงานวิจัยในลักษณะดังกล่าว ได้อย่างแพร่หลายและครอบคลุมยิ่งขึ้น

6. เอกสารอ้างอิง

รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ. 2545. คุณลักษณะ&วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น .หจก.วนิดาการพิมพ์
หน้า 17

จิราพร กุลสาริน .ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2553. รายงานฉบับ
สมบูรณ์ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน.เชียงใหม่. 144 หน้า

เมื่อนักบัญชีจะทำวิจัยกับชาวบ้าน:

บทเรียนการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมของคณาจารย์สาขาการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

When Accountants Do a Research Study with Local Villagers,

A Learning from Participatory Action Research for Accounting Instructors, Rajabhat

University of Technology Lanna

นางสาวเสฐสุตา ปริชนนท์¹

Miss Setasuda Prechanont

นายต้นวงศ์ ปริชนนท์²

Mr.Tonevong Prechanont

บทคัดย่อ

การปฏิรูปการศึกษารอบสองมุ่งเน้นให้มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม แต่สำหรับคณาจารย์ที่ไม่เคยเกี่ยวข้องกับชุมชนมาก่อนเลย อาทิ อาจารย์สาขาการบัญชี ถือว่าเป็นเรื่องยาก อย่างไรก็ตาม อาจารย์สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ จำนวน 7 คน ได้เปิดใจฝึกฝนตนเองเรียนรู้การทำวิจัยกับชาวบ้าน โดยอาศัยโอกาสที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ได้กำหนดนโยบายเป็น “มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเพื่อท้องถิ่น” ในปีพ.ศ.2548 บทความนี้ นำเสนอบทเรียนการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมของคณาจารย์สาขาการบัญชีกับแกนนำชาวบ้าน ชุมชนสันลมจอย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยประยุกต์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) เป็นวิธีวิทยาวิจัย ซึ่งมีทีมวิจัยหลักประกอบด้วย อาจารย์สาขาบัญชี 7 คน แกนนำชาวบ้าน 11 คน และมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็น “พี่เลี้ยง” ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้ คือ 1) เพื่อประเมินศักยภาพชุมชนในการจัดการประปาภูเขา และ 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการระบบประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสอบถามความพึงพอใจ การสังเกต การสำรวจพื้นที่จริง การประชุมกลุ่มย่อย การถอดบทเรียน และการจัดเวทีชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้น้ำประปาภูเขา แบบสอบถามความพึงพอใจ แบบสังเกต การถ่ายภาพ /ถ่าย VDO การตั้งประเด็นหารือ ในการประชุมกลุ่มย่อย การตั้งคำถามในการ After action review และการตั้งประเด็นคำถามในการระดมความคิดเห็นและข้อสรุปในเวทีชุมชน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งใช้สถิติเชิงพรรณนาโดยการหาค่าความถี่และร้อยละ และการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะ โดยการแยกหมวดหมู่ให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ตลอดจน เปรียบเทียบความเหมือน/ความต่าง และการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการระบบประปาแบบมีส่วนร่วมผลการวิจัยพบว่า จากการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ทำให้ทราบว่า บ้านสันลมจอยมีศักยภาพในการจัดการประปาภูเขาในด้าน

ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนมีป่าไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ด้านการเงิน มีการจัดการระบบการเงินที่โปร่งใสในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน ด้านทรัพยากรบุคคล ได้มีการจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาบุคลากร

ของชุมชน ด้านภูมิปัญญา ชุมชนมีกิจกรรมที่อนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีเลี้ยงดงซึ่งเป็นกิจกรรมที่ร่วมกัน

¹ สาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่

² วิทยาลัยเทคโนโลยีและสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่

อนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศมีการจัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้านเพื่อเผยแพร่ข่าวสารด้านต่างๆ <http://www.sanlomjoy.com> และด้านความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีการรวมกลุ่มสมาชิกในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนา

หมู่บ้าน เช่น กลุ่มประปาภูเขา กลุ่มฉาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น ส่วน แนวทางการจัดการระบบประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วม นั้น ทีมวิจัย พบว่า การที่ชุมชนจะสามารถจัดการระบบประปาภูเขาที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านสันลมจอยและยั่งยืนได้นั้น จะต้องค้นหาคำตอบของโจทย์วิจัยย่อย 6 ประเด็นซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ได้แก่ 1.ด้านการบริหารจัดการเน้นการบริหารงานในองค์กรและการดูแลบำรุงรักษาระบบ 2. ด้านกฎหมายเน้นการทำสัญญาการใช้น้ำ 3.ด้านการเงิน เน้นการจัดเก็บเงิน 4.ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านเน้นการดูแลรักษาต้นน้ำการปลูกจิตสำนึกในการเห็นคุณค่าของทรัพยากร 5.ด้านการบัญชี เน้นการวิเคราะห์ต้นทุนและการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ 6. ด้านวิทยาศาสตร์ (เคมี) เน้นคุณภาพน้ำนอกจากนี้ ทีมวิจัยหลักยังพบว่า เงื่อนไขสำคัญที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของทีมวิจัยหลักให้สามารถค้นหาคำตอบของสองวัตถุประสงค์หลัก ได้แก่ นโยบายการเป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเพื่อท้องถิ่น ความเชี่ยวชาญด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ของพี่เลี้ยง การจัดทำแผนกิจกรรมและสรุปทบทวนหลังกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งช่วยให้ทุกคนทราบความคืบหน้าของงาน เกิดความสามัคคีระหว่างนักวิจัยชาวบ้านกับนักวิชาการ ทราบปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงแรกของการเข้าชุมชน คือ การสื่อสารเพราะนักวิชาการใช้ศัพท์วิชาการที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ จึงต้องปรับตัวโดยใช้คำที่ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย นอกจากนี้ นักวิชาการได้ปรับวิธีคิดใหม่ว่า การที่จะทำวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ชุมชนจริงๆ นั้น ต้องให้เจ้าของปัญหามีส่วนร่วมในการตั้งโจทย์วิจัยตั้งแต่ต้น และที่สำคัญชุมชนจะต้องมีผู้นำและทีมงานที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่นในการทำงาน จึงจะทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้อย่างราบรื่น

คำสำคัญ: การวิจัยรับใช้สังคม งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระบบประปาภูเขา

Abstract

The policy towards the second education reform in Thailand emphasizes social engagement. Yet, for those scholars who have never been involved with local community, for example, accounting instructors, to engage with community is not that easy. However, seven instructors from the Accounting Program, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Mai, have opened their minds in attempting to do a research study with villagers. This program was supported by the “Technology University for Community,” policy which was initially launched in 2005. The core research team consisted of seven accounting instructors and eleven village leaders with close support and assistance by the coordinators from Center of Community-Based Research, Chiang Mai University. The data was collected through interviewing, observation, focus group discussion, meeting, and post activity reviewing. This article discusses how these accounting instructors have undertaken the participatory action research with Sanlomjoy villagers in order to 1) investigate the potential of Sanlomjoy community to manage community water supply and 2) develop a participatory system for community water supply management by gathering data from interviewing, satisfaction querying, observation, actual location survey, small group meeting, concept interpretation, and community open stage. The data gathering tools consisted of questionnaire about opinions on the use of community water supply, questionnaire about users’ satisfaction, observation record, photograph and video shooting, topic raising in small group meeting, questioning in post activity review, and questioning, brainstorming, and summarizing of ideas and opinions from community open stage. The data was analyzed in two ways: quantitative data analysis using descriptive statistics and frequency and percentage analysis; and qualitative data analysis using classification technique to obtain the answer to the research objective, comparison of similarities and differences, and analysis of factors that have impacts on the management of participatory community water supply.

Based on the participatory data collection, it was found that Sanlomjoy community has six dimensions of potential that support its community water supply management including natural resources (the community has woods as its fertile and ample sources of water), finance (the village has an honest and clear finance management run by a community committee), human resource (a budget has been allocated for personnel development), local wisdom (the community do activities to conserve local customs, such as Liang Dong, an activity in which the villagers participate in conserving the forests, their water resources), information technology (the community runs a website, <http://www.sanlomjoy.com>, to provide information for community members and the public), community strength (the villagers form groups that contribute to their community development, such as community water supply group and funeral service financial aids group.)

Furthermore, it was also found that six research questions must be answered before Sanlomjoy community can develop a more appropriate and sustainable system for its community water supply management. 1. Management: It is essential to stress on organization management and system maintenance. 2. Law: There must be an emphasis on the preparation of water usage contract. 3. Finance: An emphasis must be placed on collection of water bills. 4. Local Wisdom: There must be an attempt to stimulate the community members' recognition and awareness of water resource conservation and values of resources. 5. Accounting: There is a necessity for the application of cost analysis and a systematic data recording procedure. 6. Science (Chemistry): Water quality is emphasized.

Additionally, the factors that contribute to the accomplishment of the core research team in learning and finding the answers were found to be the “Technology University for Community,” policy, the coordinator's competence in facilitating the learning process, and the consistency of session planning and post activity reviewing. The latter factor allows participants to monitor the research progress, strengthens the harmony between local community researchers and academic researchers, and finds a problem due to the lack of comprehensible communication during the early stages of community visits. The communication later improved after official and academic terms used by the academic researchers had been converted into common spoken language easy for the villagers to understand. The accounting instructors learned that the research study cannot be fully beneficial to the villagers unless the villagers, who encounter the real problems, identify the research questions by themselves. Besides, smooth working process also requires village leaders' commitment.

Key words: social service research, local research, mountain water supply system,

1. คำนำ

เพื่อให้ผู้ทบทวนพิจารณาว่า มหาวิทยาลัยเป็นหอคอยงาช้าง ลอยตัว ไม่เกี่ยวข้องกับสังคม เป็นสิ่งชำรุดทางสังคม (กฤษณพงศ์, 2554) อาจารย์ทั้งหลาย อยู่บนหอคอยงาช้าง มหาวิทยาลัยทั้งหลายจึงได้พยายามปรับตัวตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาทั้งรอบแรกและรอบที่ 2 ยกตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ก็ได้กำหนดนโยบายเป็น “มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเพื่อท้องถิ่น” โดยกำหนดพันธกิจหลักของคณาจารย์ไว้ 4 ประการ คือ การเรียนการสอน การวิจัย การบริการชุมชน และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้บรรลุนโยบายและพันธกิจดังกล่าว คณาจารย์จากสาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพเชียงใหม่ ก็ได้ดำเนินการตามพันธกิจหลักดังกล่าวเช่นกัน อาจารย์ทุกท่านสอนอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ กลุ่มเป้าหมายหลักคือนักศึกษาระดับปริญญาตรี สำหรับพันธกิจด้านการทำวิจัย อาจารย์สาขาการบัญชีเคยทำวิจัยในชั้นเรียน และการทำวิจัยแบบเชิงวิชาการที่เน้นศาสตร์ทางด้านบัญชี อาทิเช่น การดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาสาขาการบัญชี ระดับความพึงพอใจของนายจ้าง/ผู้ใช้บัณฑิตสาขาวิชาการบัญชี ฯ ส่วนการ

บริการวิชาการนั้น อาจารย์สาขาการบัญชีมีประสบการณ์ในการ ให้ความรู้ทางบัญชีกับนักบัญชี ในรูปแบบ การจัดโครงการอบรมอาทิเช่น โครงการอบรมการจัดทำและการแสดงงบการเงินตามมาตรฐานรายงานทางการเงินสำหรับกิจการ NPAEs โครงการอบรมก้าวหน้าทันปัญหาภาษีอากรและกรณีศึกษาฯ และการให้ความรู้ กับชุมชนในเขตพื้นที่บริการและชุมชนในทั้งในเขตเมืองและในเขตชุมชนชนบทในประเด็นดังนี้ การ จัดการบัญชีต้นทุนสำหรับวิสาหกิจชุมชน การอบรมเรื่องความรู้ความเข้าใจในการคำนวณต้นทุนผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

อนึ่งชุมชนและท้องถิ่นรอบๆ มหาวิทยาลัยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงและรวดเร็ว เกินกว่าที่ ชุมชนจะจัดการได้ด้วยตนเองทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ซึ่งเป็นวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศ ไทยที่เกิดขึ้นเมื่อปี 2540 นั้น ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน และทุกภาคส่วนของสังคม อย่างไรก็ตาม หากทบทวนดูการดำเนินงานของอาจารย์สาขาการบัญชีตามพันธ กิจหลักของมหาวิทยาลัย 4 ประการดังกล่าวในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา จะเห็นว่าได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือรับใช้ ชุมชนและท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาอย่างแยกส่วนยังไม่ลงลึกไปถึงการ แก้ปัญหาแบบการเข้าถึงชุมชนแบบบูรณาการแบบองค์รวม

ต่อมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ได้กำหนดทิศทางของการ พัฒนาประเทศ โดยยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ร่วมสร้าง “ชุมชนเข้มแข็ง” เพราะชุมชนเป็น โครงสร้างพื้นฐานของสังคม ทั้งนี้การสร้างชุมชนเข้มแข็งทำได้โดยเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้มีความ พร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคม มีศักยภาพที่พึ่งพิงตนเองได้ในระดับสูง เป็นชุมชนที่สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเองเป็นส่วนใหญ่ และเป็นชุมชนที่ พัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการ เรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเอง (โกวิทย์, 2545) แนวคิด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ แนวคิด “การมีส่วนร่วม” ดังกล่าว ได้จุดประกายให้ อาจารย์สาขาการบัญชีมีความคิดที่จะปรับการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ ให้นำไปสู่การ สร้างชุมชนเข้มแข็งได้จริง อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต่อมา เมื่อเดือนกรกฎาคม ปี 2554. อาจารย์สาขาการบัญชีได้มีโอกาสรับรู้เรื่อง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือ “เสริมพลัง” ชาวบ้าน นักพัฒนา และนักวิชาการ จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สังกัดสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) จึงเกิดความสนใจและได้ตกลงใจร่วมทดลองทำวิจัย กับชุมชนบ้านสันลมจอย

หมู่บ้านสันลมจอย หมู่ 13 เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แยกตัว ออกจากบ้านโป่งน้อยหมู่ 6 ในปี พ.ศ. 2536 ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือน 534 ครัวเรือน (เทศบาลตำบลสุ เทพ, 2554) ในปี 2554 หมู่บ้านได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ระดับ “พออยู่ พอกิน” จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จึงทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว และมีความพร้อมในการพัฒนาชุมชน จากการลงพื้นที่ของอาจารย์สาขาวิชาการบัญชี โดยร่วมสำรวจกับ ชาวบ้านในชุมชนทำให้ได้ทราบว่า ถึงแม้ชุมชนจะอยู่ติดกับเขตเมืองมีระบบประปาภูมิภาคเข้าถึงทั้งหมู่บ้าน

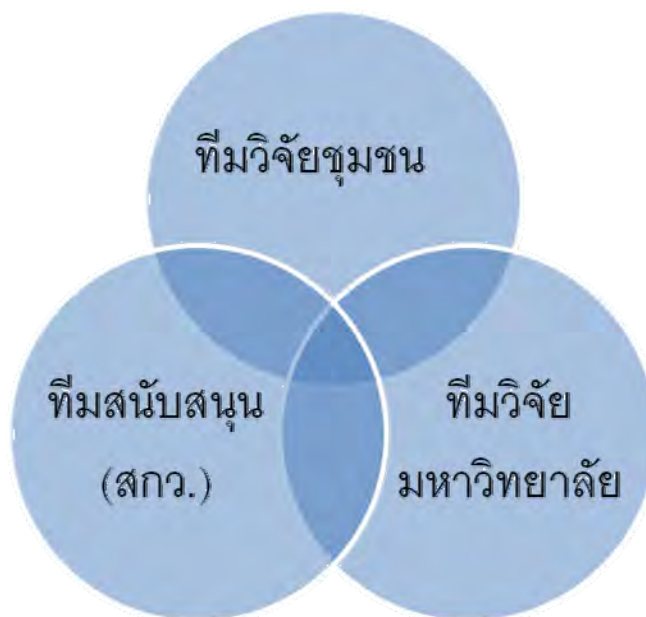
แต่โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนที่อยู่ติดกับอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาระบบประปาภูเขาขึ้นมาเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปัจจุบันมีสมาชิกประปาภูเขา จำนวน 80 ครัวเรือน

นายสุรเชษฐ์ ตาคำมา ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านสันลมจอยได้กล่าวในเวทีชุมชนว่า “หมู่บ้านไม่เคยมีการเก็บค่าน้ำประปาภูเขาจากชาวบ้าน ขณะที่มีการใช้จ่ายในการซ่อมแซมและดูแลรักษา ถ้ามีการจัดเก็บค่าน้ำหมู่บ้านก็จะมีรายได้กลับเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านและระบบน้ำประปาให้ดีขึ้น” จากทัศนะของผู้ใหญ่บ้านดังกล่าว เป็นที่มาของโจทย์วิจัยและทำให้กลุ่มอาจารย์สาขาบัญชี จำนวน 7 คน สนใจการทำวิจัยชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ต้นทุนเพื่อหาราคาน้ำประปาที่เหมาะสม โดยใช้ชื่อโครงการว่า “การจัดการอย่างมีส่วนร่วมและการให้ระบบคุณค่าประปาภูเขาของชุมชน

สันลมจอย ต. สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่” โดยมีเป้าหมายเพื่อประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานของการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดแนวทางในการจัดการระบบประปาภูเขา โดยที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยกับนักวิชาการสาขาบัญชี 7 คน เน้นการบูรณาการระหว่างวิชาการกับภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อสร้างระบบคุณค่าประปาภูเขา ซึ่งเชื่อว่าจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยไว้ว่า 1) เพื่อประเมินศักยภาพชุมชนในการจัดการประปาภูเขา และ 2) เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการระบบประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วม

2. วิธีวิทยาวิจัยและกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) เป็นวิธีวิทยาวิจัย ทีมวิจัยหลัก (Core research team) ประกอบด้วย อาจารย์สาขาการบัญชี จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพเชียงใหม่ จำนวน 7 คน และ ทีมวิจัยชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และ กรรมการของหมู่บ้านสันลมจอย 8 คน รวมทั้งหมด จำนวน 16 คน กลุ่มเป้าหมาย คือ ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกประปาภูเขา 80 ครัวเรือน และชาวบ้านคนอื่นๆ ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสอบถามความพึงพอใจ การสังเกต การสำรวจพื้นที่จริง การประชุมกลุ่มย่อย การถอดบทเรียน และการจัดเวทีชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้น้ำประปาภูเขา แบบสอบถามความพึงพอใจ แบบสังเกต การถ่ายภาพ /ถ่าย VDO การตั้งประเด็นหารือ ในการประชุมกลุ่มย่อย การตั้งคำถามในการ After action review และการตั้งประเด็นคำถามในการระดมความคิดเห็นและข้อสรุปในเวทีชุมชน ทั้งนี้ ในการฝึกจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คือคุณสุภาพรรณ ไกรฤกษ์ และคุณเสาวดี ศรีฟ้า ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำหรับการการวิเคราะห์ข้อมูลมี 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งใช้สถิติเชิงพรรณนาโดยการหาค่าความถี่และร้อยละ และการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะ โดยการแยกหมวดหมู่ให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ตลอดจน เปรียบเทียบความเหมือน/ความต่าง และการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการระบบประปาแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการวิจัย ระหว่าง วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2554 - 31 มีนาคม พ.ศ.2555

แผนภูมิ ที่ 1 องค์ประกอบของทีมวิจัยหลัก (Core research team)

3. ผลการวิจัย

3.1 ศักยภาพชุมชนในการจัดการประปาภูเขา

จากการประเมินศักยภาพชุมชนในการจัดการประปาภูเขาแบบมีส่วนร่วม มีข้อค้นพบเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนในการจัดการประปาภูเขา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- **ด้านทรัพยากรธรรมชาติ** จากสภาพทางภูมิศาสตร์หมู่บ้านสันลมจอย แหล่งน้ำธรรมชาติจากอุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุยและมีอ่างเก็บน้ำ ที่สามารถนำน้ำมาใช้ได้ในฤดูแล้ง

รูปที่ 1 อ่างเก็บน้ำหมู่บ้านสันลมจอย

รูปที่ 2 อ่างเก็บน้ำหมู่บ้านสันลมจอย

- **ด้านการเงิน** หมู่บ้านสันลมจอยมีแหล่งเงินได้จากเงินงบประมาณแผ่นดิน และรายได้จากการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการด้านการเงินในลักษณะคณะกรรมการ มีขั้นตอนและระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน โดยการบริหารงานการเงินของหมู่บ้านจะดำเนินในรูปแบบคณะกรรมการ

หมู่บ้าน โดยได้ร่วมกันพิจารณาร่างระเบียบการบริหารงานการเงินในหมู่บ้านสันลมจอย และอนุมัติให้นำมาใช้เป็นระเบียบการบริหารงานการเงินในหมู่บ้านโดยมีการรับรองมติการประชุมของหมู่บ้านสันลมจอย ครั้งที่ 1/2551 ในวันอาทิตย์ที่ 28 กันยายน 2551 ณ ศาลาเอนกประสงค์บ้านสันลมจอย และให้คณะกรรมการและผู้ที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติโดยมีรายละเอียดของระเบียบการบริหารงานการเงินของหมู่บ้านดังนี้

คณะกรรมการหมู่บ้านมีการกิจตามอำนาจหน้าที่ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองส่วนท้องถิ่น (ฉบับที่ 11)พ.ศ.2551 ตามความในมาตรา 28 ตริ วรรค สอง คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้ใหญ่บ้าน เกี่ยวกับกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามกฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนของทางราชการ หรือที่นายอำเภอมอบหมาย หรือที่ผู้ใหญ่บ้านร้องขอ และตามความในมาตรา 24 ตริ วรรคสาม ให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบในการบูรณาการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและบริหารจัดการกิจกรรมที่ดำเนินงานในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรอื่นทุกภาคส่วนโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 10 มาตรา 27 และมาตรา 28 ตริแห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องถิ่น (ฉบับที่ 11)พุทธศักราช 2551 จึงได้กำหนดระเบียบปฏิบัติว่าด้วยการบริหารการเงินในหมู่บ้าน ว่าด้วยรายได้ รายจ่าย และเงินคงเหลือสุทธิดังต่อไปนี้

- 1.ระเบียบการบริหารการเงินว่าด้วยเงินรายได้ในหมู่บ้านสันลมจอย
- 2.ระเบียบการบริหารการเงินว่าด้วยรายจ่ายของหมู่บ้านสันลมจอย
- 3.ระเบียบการบริหารการเงินในหมู่บ้านว่าด้วยเงินคงเหลือสุทธิ

โดยได้มีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านดังต่อไปนี้

1. นายสุรเชษฐ์ ตาคำมา	ประธานคณะกรรมการหมู่บ้านสันลมจอย
2. นายบุญส่ง ทิพย์ศักดิ์	รองประธาน
3. นายพิพัฒน์ มุลนิลดา	รองประธาน
4. นางอำพรณ เอี่ยมวัฒน์	กรรมการ
5. นายกิตติพงษ์ พลัฒลาทอง	กรรมการ
6. นางภรณ์ มาลีเสน	กรรมการ
7. นายวิฑิต โต๊ะทองชีว	กรรมการ
8. นางสาวทอง แก้วน้อย	กรรมการ
9. นายพวน ศักดิ์ศรี	กรรมการ
10. นายนพรัตน์ เทศนา	กรรมการ
11. นายพาธิบ แสงชัย	กรรมการ
12. นางศรีลัษ ไชยวงศ์	กรรมการ
13. นายสนั่น กาชาดิ	กรรมการ
14. นางวงเดือน อุ่นใจ	กรรมการ
15. นางสาวธัญลักษณ์ แต่ชะ	กรรมการและเหรัญญิก
16. นายวิเชียร บานเย็น	กรรมการและผู้ช่วยเหรัญญิก

17. นายอินทร ปันทา

กรรมการและเลขานุการ

18. นางอัจฉราภรณ์ มาโน

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

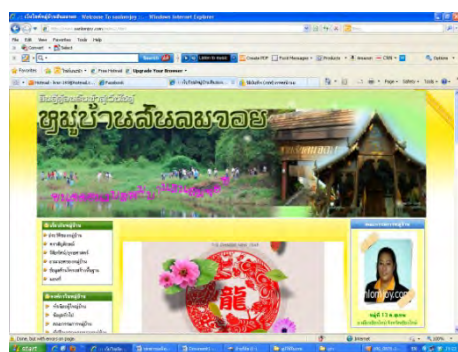
- **ด้านทรัพยากรบุคคล** หมู่บ้านสันลมจอยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งแบ่งเป็นคณะกรรมการทางด้านต่าง ๆ

รวมไปถึงคณะกรรมการด้านประปา ซึ่งประกอบด้วย

นายพิพัฒน์	มูลนิธิตา	ประธาน
นายวิเชียร	บานเย็น	รองประธาน
นายทองคำ	ลิขบุญ	กรรมการ
นางพัชรภรณ์	ปันทา	กรรมการและเหรัญญิก
นางศุภาพิชญ์	ตาคำมา	กรรมการและเลขานุการ

- **ด้านภูมิปัญญา** หมู่บ้านสันลมจอยมีการทำระบบฐานข้อมูลชุมชน และยังมีการดำเนินการค้นหา สืบค้น จัดบันทึกรวบรวมความรู้ภูมิปัญญา จัดเป็นหมวดหมู่และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อถ่ายทอด สืบทอด และพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชน เช่น มีการจัดกิจกรรมประเพณีเลี้ยงผี ปันน้ำ กิจกรรมประเพณีเลี้ยงผีบ้านสันลมจอย

- **ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ** หมู่บ้านสันลมจอยได้จัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน โดยใช้ชื่อว่า “เว็บไซต์หมู่บ้านสันลมจอย” (www.sanlomjoy.com)

รูปที่ 3 เว็บไซต์หมู่บ้านสันลมจอย

รูปที่ 4 โครงการเศรษฐกิจ

พอเพียง

- **ด้านความเข้มแข็งของชุมชน** หมู่บ้านสันลมจอยได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ระดับ “พออยู่ พอกิน” ในปี 2554 จากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ผลจากการประเมินหมู่บ้านสันลมจอยได้ผ่านการประเมินตามตัวชี้วัดดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวและมีความพร้อมในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องนอกจากนี้ หมู่บ้านสันลม

จอยมีผู้นำที่มีความกระตือรือร้น คนในชุมชนส่วนใหญ่มีการศึกษาจึงทำให้เรียนรู้ได้เร็ว อาจจะเนื่องมาจากอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไม่มากประกอบกับอยู่ในพื้นที่เขตบริการของสถานศึกษาที่มีความพร้อม เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาภาคพายัพเชียงใหม่ จึงทำให้ได้รับการบริการด้านวิชาการในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

- **ด้านความร่วมมือกับภาคีต่างๆ** พบว่า มีภาคีในงานพัฒนาคอยให้การสนับสนุน ได้แก่ วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาร่วมพัฒนาหมู่บ้าน อาจจะเนื่องมาจากที่หมู่บ้านสันลมจอยมีการวางระบบการบริหารงานอย่างเป็นระบบและเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยสังเกตได้จากมีการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานของหมู่บ้านทุกปีเพื่อเปิดเผยข้อมูลในการดำเนินงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องทราบโดยมีการตรวจสอบได้และที่สำคัญมีการตั้งระบบคณะทำงานขึ้นมาเพื่อรองรับกิจกรรมของหมู่บ้านทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องขององค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งองค์กรการศึกษาและองค์กรการปกครอง

จากการวิเคราะห์หมู่บ้านสันลมจอยถึงแม้ทางหมู่บ้านจะมีความพร้อมในด้านการพัฒนาการรวมกลุ่มในด้านต่างๆ เช่น การปกครอง สาธารณสุข เป็นต้น แต่ในศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะทาง เช่น ด้านบัญชี ด้านกฎหมาย เป็นสิ่งที่ทางชุมชนไม่สามารถจัดการได้เองจำเป็นต้องอาศัยนักวิชาการมาช่วยชี้แนะในเบื้องต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดเป็นการศึกษาร่วมกันของทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพเชียงใหม่ และ ทีมวิจัยชุมชนของหมู่บ้านสันลมจอยที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาของคนในชุมชนเอง รวมถึงชุมชนกับหน่วยงานราชการเพื่อที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็ง และเกิดแนวทางพัฒนาความร่วมมือกันในการจัดการระบบประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วม โดยที่ชาวบ้านสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาการจัดการระบบประปาภูเขาของหมู่บ้านของตนเองเพื่อให้เกิดประโยชน์และการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดจนเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ของชุมชนให้เยาวชนรุ่นหลังๆสืบไป

3.2) แนวทางการจัดการระบบประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วม

ในการพัฒนา “แนวทางการจัดการระบบประปาภูเขาอย่างมีส่วนร่วม” ช่วงแรกๆ ของการตั้งโจทย์วิจัยมาจากความต้องการของผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งโจทย์วิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับความรู้ของอาจารย์บัญชี 7 คน โดยตรง คือเป็นการทำวิจัยที่เน้นการวิเคราะห์ต้นทุนของการผลิตเพื่อหาราคาน้ำประปาที่จะจัดเก็บอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกันระหว่างทีมวิจัยหลักและสมาชิกกลุ่มประปาภูเขา รวมทั้งชาวบ้านที่สนใจ เป็นจำนวน 8 ครั้ง โดยการช่วยเหลือของ คุณสุภาพรรณ ไกรฤกษ์ และ คุณเสาวดี ศรีฟ้าพี่เลี้ยงเชิงกระบวนการ จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชนมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สังกัดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ทำให้พบองค์ประกอบอีกหลายข้อที่สัมพันธ์กัน และ

ทำให้เกิดความตระหนักว่า การแก้ปัญหาจากโจทย์เดียว จึงอาจจะไม่ใช่แนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม เพราะเป็นการแก้ปัญหาแค่เพียงแนวทางเดียว ทั้งๆ ที่มีอีกหลายๆ แนวทางที่ทำได้

รูปที่ 5 ประชุมทีมวิจัยชุมชน

รูปที่ 6 ประชุมทีมวิจัยชุมชน

รูปที่ 7 วิเคราะห์ต้นทุนประปาภูเขา

รูปที่ 8 สำรวจต้นน้ำประปาภูเขา

ทีมวิจัยหลัก จึงร่วมกันแตกโจทย์วิจัยย่อย ออกเป็น 6 ประเด็นย่อย และมีผู้รับผิดชอบแต่ละประเด็นย่อย ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ประเด็นวิจัยย่อยและมีผู้รับผิดชอบหลัก

ประเด็นวิจัยย่อย	ผู้รับผิดชอบหลัก
1) แนวทางด้านการบริหารจัดการ เน้นการบริหารงานในองค์กรและการดูแลบำรุงรักษาระบบ	ผศ.นิศรา จันท์เจริญสุข อาจารย์สุภาภรณ์ วิริยกิจจำรูญ
2) แนวทางด้านกฎหมาย เน้นการทำสัญญาการใช้น้ำ	อาจารย์เศรษฐสุดา ปรีชานนท์ นายพนพล พุแสง
3) แนวทางด้านการเงิน เน้นการจัดเก็บเงิน	อาจารย์สวัสดิ์ หากิน อาจารย์เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรีรักษ์

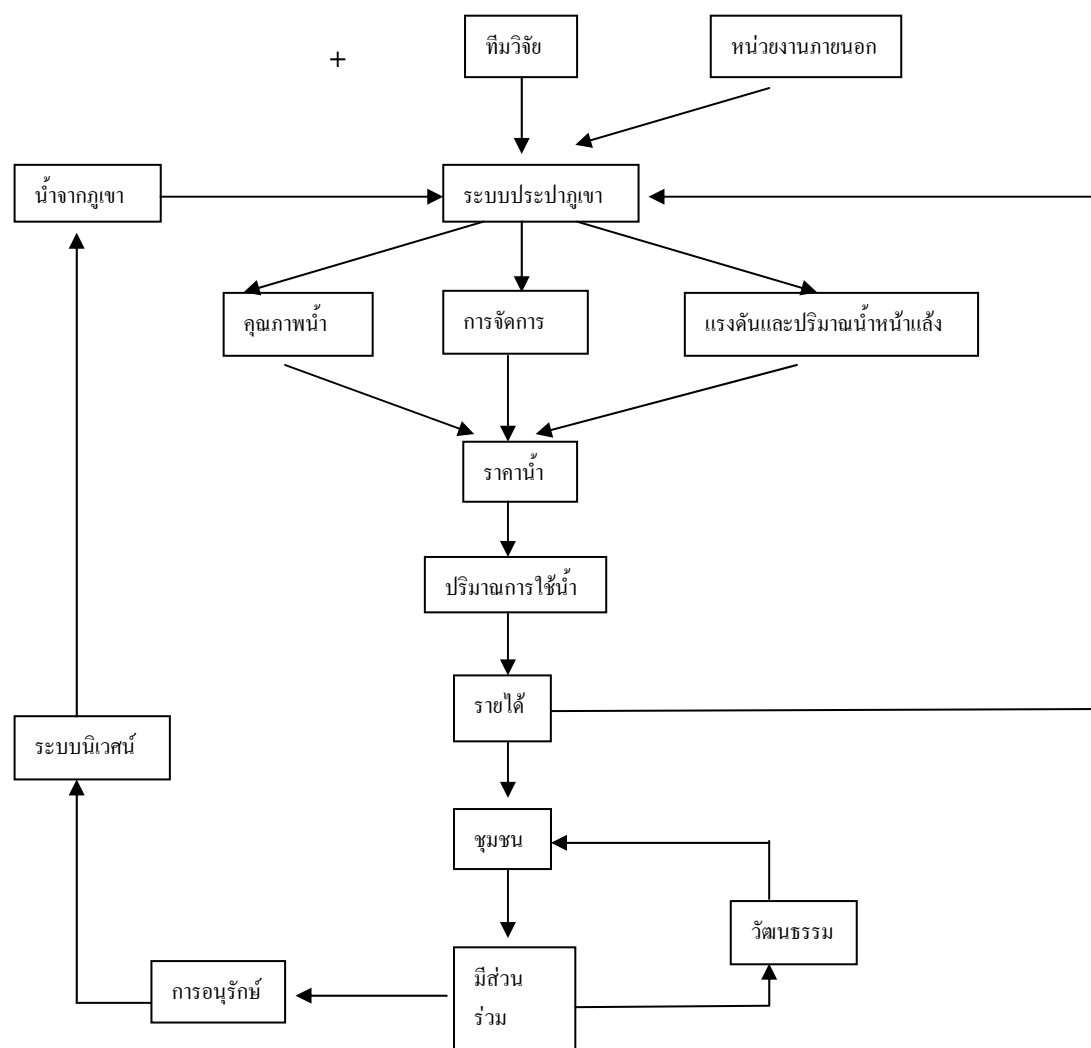
ประเด็นวิจัยย่อย	ผู้รับผิดชอบหลัก
4) แนวทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้าน เน้นการดูแลรักษา ต้นน้ำ การปลูกจิตสำนึกในการเห็นคุณค่าของทรัพยากร	อาจารย์รังสิมา กันธิวาส อาจารย์สุภาภรณ์ วิริยกิจจำรูญ
5) แนวทางการบัญชี เน้นการวิเคราะห์ต้นทุนและ การจัดเก็บข้อมูล	อาจารย์สวัสดิ์ หากิน อาจารย์เพราพิลาส ประสิทธิ์บุรี รักษ์
6) แนวทางด้านวิทยาศาสตร์ (เคมี) เน้นคุณภาพน้ำ	อาจารย์ต้นวงศ์ ปรีชานนท์ อาจารย์เสฐรสุดา ปรีชานนท์

โดยขณะนี้ ทีมวิจัยหลัก และ ผู้รับผิดชอบหลัก ได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการ (action plan) ของแต่ละประเด็นวิจัยย่อย และได้เริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆตามกรอบการสำรวจโดยได้สำรวจต้นน้ำเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2555 ได้ลงพื้นที่สำรวจ ต้นน้ำของประปาภูเขา และ กิจกรรมลงพื้นที่สำรวจน้ำโดยผู้เชี่ยวชาญ เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2555 กิจกรรมลงพื้นที่แนวทางการบัญชี เน้นการวิเคราะห์ต้นทุน และการจัดเก็บข้อมูล เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2555

4 วิจัยจริง

1) คิดแยกส่วน VS คิดแบบองค์รวม

จากการทำงานร่วมกันของทีมวิจัยหลัก ที่ประกอบด้วยอาจารย์สาขาบัญชี 7 คน ทีมวิจัยชุมชน 9 คน และพี่เลี้ยงเชิงกระบวนการที่มีประสบการณ์จัดกระบวนการค้นหาปัญหาแบบมีส่วนร่วม ทำให้ทราบสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ที่มาจากมุมมองของชาวบ้าน ว่าไม่ใช่เรื่องต้นทุนการจัดการน้ำประปา ซึ่งเป็นความสนใจของอาจารย์สาขาบัญชีเท่านั้น แต่ครอบคลุม ไปถึงอีกหลายด้าน ดังตารางที่ 1 ซึ่งนำไปสู่การค้นพบโจทย์วิจัยที่สัมพันธ์กันเพื่อนำไปสู่การวางแนวทางการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยมีการบูรณาการด้านวิชาการกับภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนอย่างแท้จริง โดยสามารถอธิบายเป็นผังความสัมพันธ์ได้ดังนี้ (แผนภูมิ ที่ 2)

แผนภูมิที่ 2 ผังความสัมพันธ์ของปัจจัยวิจัยภาพรวม ปัจจัยวิจัยย่อย และ ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นว่า จากปัจจัยวิจัยเริ่มต้นที่อาจารย์สาขาบัญชีได้รับคือ การวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต เพื่อประมาณราคาน้ำประปาภูเขาที่เหมาะสม แต่จากประชุมกลุ่มย่อยหลายๆ ครั้ง ทำให้นักวิชาการสาขาบัญชีเรียนรู้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อราคาน้ำประกอบด้วย คุณภาพน้ำ การจัดการของกลุ่มประปาภูเขา แรงดันน้ำ และปริมาณน้ำ ส่วนราคาน้ำประปาภูเขาจะมีผลต่อปริมาณการใช้น้ำ ก็คือ ถ้าราคาแพง ปริมาณการใช้น้ำจะน้อย ถ้าราคาถูกชาวบ้านจะไม่เห็นคุณค่าของน้ำ ก็จะใช้น้ำมาก ซึ่งจะทำให้รายได้สุทธิของชุมชนลดลง แต่ถ้าเป็นราคาที่เหมาะสม ปริมาณการใช้น้ำก็อยู่ในระดับที่พอดีและมีผลทำให้ชุมชนมีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้น ซึ่งรายได้ที่เพิ่มขึ้นนี้ก็จะผลกลับไปหาระบบประปาภูเขาที่จะมีการพัฒนาระบบประปาให้ดีขึ้น เช่นเดียวกันชุมชนก็จะได้รับประโยชน์จากส่วนนี้ เมื่อชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ก็เชื่อว่าจะเกิดจิตสำนึกในการทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ซึ่งนำไปสู่วัฒนธรรมของชุมชน และ จะมีการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ รอบชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของป่าไม้ สิ่งแวดล้อม และจากระบบนิเวศน์ที่ดีก็จะมีผลถึงน้ำประปาภูเขา และสุดท้ายก็ย้อนกลับมาที่ระบบประปาภูเขา ทั้งนี้ ชาวบ้าน อาจารย์สาขาบัญชีและทีมพี่เลี้ยง ได้เรียนรู้ “องค์ความรู้” ดังกล่าว ซึ่งเป็น

ข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในชุมชนว่า ชาวบ้านคิดแบบองค์รวม (Wholistic approach) ในขณะที่ อาจารย์มหาวิทยาลัย ถูกโครงสร้างของสาขาและภาควิชา คิดเป็นส่วนๆ เช่นอาจารย์สาขาบัญชีก็ถูกคาดหวังให้คิดถึงต้นทุน เป็นต้น

2) อาจารย์มือใหม่ ทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม ... ต้องมีพี่เลี้ยง

นอกจากนี้ กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยแบบมีส่วนร่วมในช่วงแรกของการวิจัยทำวิจัยครั้งนี้ ทำให้ชาวบ้านเอง อาจารย์สาขาบัญชีและพี่เลี้ยงเชิงกระบวนการ ได้เรียนรู้ว่า การที่อาจารย์มหาวิทยาลัยจะทำวิจัยสักเรื่อง ที่จะประโยชน์ชุมชนจริงๆ นั้น ต้องให้เจ้าของปัญหา มีส่วนร่วมในการตั้งโจทย์วิจัยร่วมด้วย ตั้งแต่ต้น ซึ่งต้องอาศัยความเชี่ยวชาญด้านกระบวนการของพี่เลี้ยงในฐานะผู้เอื้ออำนวยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ (Facilitator) อย่างไรก็ดีตาม เมื่ออาจารย์สาขาบัญชี และนักวิจัยชาวบ้าน ได้ฝึกฝนผ่านการปฏิบัติจริง ก็จะสามารเพิ่มทักษะในการเป็น Facilitator ได้ในที่สุด ทำนองเดียวกัน ด้วยความที่เชี่ยวชาญการบัญชี อาจารย์ทั้ง 7 คน ก็สามารถใช้ทักษะที่ถนัด เช่น การตั้งคำถามเพื่อที่จะได้ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินตัวเลขต้นทุน เป็นต้น มาช่วยในการทำวิจัย

3) ภาษาชาวบ้าน ... ภาษาวิชาการ

ทีมวิจัยนักวิชาการ จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เป็นอาจารย์จำนวน 7 คน จากสาขาการบัญชี ที่ต้องการจะนำความรู้ทางบัญชีไปช่วยเหลือชุมชน แต่เนื่องจากทีมวิจัยไม่มีประสบการณ์ในงานวิจัยชุมชน ดังนั้น ช่วงแรกของการลงชุมชนอาจารย์จึงมีปัญหาในการสื่อสารกับชาวบ้าน เนื่องจากความที่เป็นนักวิชาการ จึงใช้ศัพท์ทางวิชาการที่ชาวบ้านไม่เข้าใจ จึงต้องมีการปรับตัวในเรื่องคำศัพท์เฉพาะทางบัญชี ที่จะต้องเปลี่ยนเป็นคำที่ชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย หรือ การที่ทับศัพท์ภาษาอังกฤษต้องหลีกเลี่ยงที่จะใช้

4) สังคมกรรม อยู่เป็นนิจ ... Plus Session Plan and AAR

ตั้งแต่เริ่มเข้าชุมชนบ้านสังฆมจอยครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน ทีมวิจัยหลัก มีการประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ นับได้ 14 ครั้ง ภาษาพระเรียกว่า มีการสังฆกรรม อยู่เป็นนิจ จึงทำให้ทุกคนทราบความคืบหน้าทราบปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างทาง และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และที่สำคัญซึ่งนักวิชาการมักไม่ค่อยได้ทำกันก็คือ ก่อนการลงพื้นที่จะมีการประชุมในทีมวิจัยนักวิชาการ เพื่อทำแผนกิจกรรม (Session plan) ทำให้ทุกคนเข้าใจชัดเจนว่า การลงพื้นที่แต่ละครั้งมีเป้าหมายอะไร และหลังจากจัดกิจกรรมในพื้นที่เสร็จแล้ว ก็จะมีการประชุมสรุปผล (After action review: AAR) ทุกครั้ง เพื่อสรุปบทเรียนว่า การลงพื้นที่ว่าได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ถ้าไม่ได้เป็นเพราะอะไรจะแก้ไขอย่างไร ทั้ง Session Plan และ AAR เป็น “วิชาบังคับ” ของนักวิจัยเพื่อทอ้งถื่นมือใหม่ เป็นเครื่องมือสร้างความเป็นเจ้าของ ฝึกการเป็น Facilitator ฝึกการบันทึก ฝึกการจับประเด็น ได้เป็นอย่างดี เพราะทุกคนได้ฝึกปฏิบัติ และเมื่อทุกคนในทีมมีความรู้สึกรว่าเป็นงานของตัวเอง จึงทำให้ทีมมีความเข้มแข็งและเกิดความสามัคคีในทีมวิจัย จะเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่าจะเพิ่งเริ่มทำวิจัยได้เพียง 7 เดือน การมีส่วนร่วม ก็ช่วยทำให้ความสามัคคีนี้มีความเข้มแข็ง เป็นความสามัคคีแบบพี่น้อง เป็นกัลยาณมิตร

5) ปัจจัยที่เอื้อต่อการเริ่มต้นทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีความสุขและสร้างการเรียนรู้

โครงการวิจัยนี้ เริ่มต้นได้ดีและสามารถแตกโจทย์ให้ครอบคลุมปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ได้นั้น มีปัจจัยที่เอื้อ ดังต่อไปนี้

1. ทีมวิทยนักรวิชาการ เริ่มจากการเปิดใจเรียนรู้ และมีความสัมพันธ์ในทีมที่ดี โดยการแบ่งแยก ความรับผิดชอบที่ชัดเจน และมีการประชุมเพื่อสรุปปัญหาและแจ้งความคืบหน้าของโครงการ เป็นประจำ
2. ควรมีที่ปรึกษาหรือพี่เลี้ยงเชิงกระบวนการที่มีประสบการณ์ เพื่อให้คำแนะนำ เทคนิค วิธีการ สร้างการมีส่วนร่วม
3. ชุมชนบ้านสันลมจอย มีผู้นำและทีมงานที่เข้มแข็ง และมีความมุ่งมั่นในการทำงานจะทำให้เกิด ความสัมพันธ์ที่ดีมาก ระหว่างทีมนักวิชาการ ทีมวิจัยชุมชน และ ชาวบ้านคนอื่นๆ

5. บทสรุป

ดังนั้น สำหรับนักวิชาการมือใหม่ ที่ไม่เคยทำวิจัยกับชุมชนแบบมีส่วนร่วมมาก่อนนั้น สามารถเริ่ม ได้โดยไม่ยากนัก โดยเริ่มจาก “เปิดใจเรียนรู้” จัดเงื่อนไขให้มี “พี่เลี้ยงเชิงกระบวนการ” มาช่วยในช่วงแรก ออกแบบการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม ใช้ข้อมูลออกแบบโจทย์วิจัยย่อย ทั้งนี้ ในระหว่างทางต้อง ออกแบบ แผนกิจกรรมล่วงหน้า และ สรุปบทเรียนหลังกิจกรรมทุกครั้ง ก็จะช่วยให้มีโอกาสได้ฝึกฝนการทำวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีความสุข และจะคิดงานวิจัยแบบนี้ เหมือน อาจารย์สาขาบัญชี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ภาควิชาพัชชิงใหม่

6. เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานวิจัยและพัฒนาาระบบสุขภาพชุมชน(สพข.). 2554. “มหาวิทยาลัย พลังขับเคลื่อนระบบสุขภาพ ชุมชน”. บ. ที่ คิว พี จำกัด, นครปฐม. 86 หน้า
- โกวิท พวงงาม. 2545. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: [http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3685.0\(20 มีนาคม 2555\)](http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3685.0(20 มีนาคม 2555))
- สุเมธ ตันติเวชกุล. เศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก... ทางรอด.; ใน เปี่ยมศักดิ์ คุณากรประทีป. (2549). ฝ่าอนาคต ประเทศไทย 2552. บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด. หน้า 52
- เทศบาลตำบลสุเทพ. 2554. ข้อมูลทั่วไปของเทศบาล(ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: [http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=500108 \(20 มีนาคม 2555\)](http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=500108 (20 มีนาคม 2555))
- หมู่บ้านสันลมจอย. 2552. คณะกรรมการหมู่บ้าน. (ระบบออนไลน์). แหล่งข้อมูล: <http://www.sanlomjoy.com/index2.html>
- คณะกรรมการหมู่บ้านสันลมจอย. 2551. รายงานผลการดำเนินงาน. เชียงใหม่. 158 หน้า

**การนำระบบการบริหารการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมี
ส่วนร่วมมาใช้กับกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไjek(คำขาว) ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่**

**Application of participatory production management and
product development in Women Developing Group Ban-Ton-Chock (Kham-Sound),
San-kham-pang, Chiang Mai Province.**

ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์^{1/}

Abstract: This article presents an application of participatory production management and product development in Women in the Developing Group Ban-Ton-Chock (Kham-Sound) in San-kham-pang, Chiang Mai Province. The study aims to 1) create potential in production and 2) increase the capacity of production development of groups. This particular study was active from February 2011 to January 2012. During that time, the problems associated with processing and format development of production were examined. The methods of measurement used in the study consisted of Participatory Action Research (PAR), and the subjects were 31 group members. A range of activities were used, including the analysis meeting of the group and community, focus group, interviews, workshops, and together lesson conclusion by knowledge management, including a questionnaire of the customers' degree of satisfaction with the products.

^{1/} สาขาวิชาการจัดการและการบริหารทรัพยากรมนุษย์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ 50300

The study's findings of the guidelines of the development process, using the production model were:

- 1) Input factors: The groups assigned high priority to the following; the quality of raw materials to increase the product's value, sufficient supply and care of equipment, and resolving labor problems in design skills and production standards, 2) Process: to give basic knowledge about production management, workshops for product design, tailored with several techniques, job flow formulation for creating job standard, and production center development to create a good working environment and quality controls, and 3) Output factors: collaborative learning of group members could produce new and unique products, which was later proven by a market test. The customers' opinions were that the overall quality of the products was at a high level, or about 3.89 mean. However, this study made the groups emphasize the importance of community business development with the goals of continual skill development and creating strong networks.

Keywords : production management, community business, product development, production model

บทคัดย่อ: บทความนี้นำเสนอเกี่ยวกับการศึกษาการนำตัวแบบการบริหารการผลิตมาใช้ในการวางแผนการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไjek(คำขาว) ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างศักยภาพในการผลิตตลอดจนเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ โดยศึกษาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2554 – มกราคม 2555 การศึกษาเริ่มจากสภาพปัญหาด้านการผลิตและการพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ประชากรในการศึกษานี้คือสมาชิกกลุ่มจำนวน 31 คน ดำเนินกิจกรรมวิจัยโดยวิธีการจัดเวทีวิเคราะห์กลุ่มและชุมชน การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การอบรมเชิง

ปฏิบัติการ และการสรุปบทเรียนร่วมกันตามกระบวนการจัดการความรู้ และแบบสอบถามผู้บริโภคร่วมเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ

ผลจากการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการผลิตตามแบบจำลองการดำเนินการผลิต พบว่า 1) ด้านปัจจัยนำเข้า (input) กลุ่มให้ความสำคัญกับคุณภาพวัตถุดิบเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ การจัดอุปกรณ์ให้เพียงพอ และการแก้ปัญหาแรงงานในด้านทักษะฝีมือการออกแบบและมาตรฐานการผลิต 2) ด้านกระบวนการผลิต (process) การให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารการผลิต การอบรมเชิงปฏิบัติการการออกแบบและ ตัดเย็บผลิตภัณฑ์ด้วยเทคนิคต่างๆ การกำหนดขั้นตอนการไหลของงานเพื่อสร้างมาตรฐานการทำงาน การพัฒนาศูนย์ผลิตให้มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี และการควบคุมคุณภาพ 3) ด้านผลผลิต (output) จากการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่มฯ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่มและทำการทดสอบตลาด โดยผู้บริโภคร่วมมีความเห็นว่าคุณภาพโดยรวมของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.89 อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษานี้ทำให้กลุ่มให้ความสำคัญกับความยั่งยืนในการพัฒนาธุรกิจชุมชนคือการพัฒนาฝีมืออย่างต่อเนื่องและการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง

คำสำคัญ : การบริหารการผลิต, ธุรกิจชุมชน, การพัฒนาผลิตภัณฑ์, แบบจำลองการผลิต

คำนำ

จากผลกระทบวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทย ทำให้เกิดการเลิกจ้างแรงงานและหลังไหลกลับสู่ท้องถิ่น รัฐบาลได้แก้ไขโดยมาตรการในการส่งเสริมสนับสนุนการกระจายการสร้างอาชีพสู่แรงงานในภาคท้องถิ่นมากขึ้น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งเน้นประชาชนในระดับรากฐาน เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถประกอบอาชีพผลิตสินค้าและบริการตามศักยภาพของแต่ละชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ (อภิชาติ, 2550) อย่างไรก็ตามขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มธุรกิจ/วิสาหกิจชุมชนยังมีประสิทธิภาพในระดับไม่ค่อยดีมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งศักยภาพในการบริหารการผลิต การตลาด การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เป็นปัจจัยที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการพัฒนาเพื่อให้เกิดความได้เปรียบเชิงการแข่งขันของธุรกิจ/วิสาหกิจชุมชนให้เกิดขึ้นได้

กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไจ้ (คำชาว) ตำบลสันกำแพง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีสมาชิกจำนวน 31 คน ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน เข้ามารวมกันกันเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ได้มีการริเริ่มความต้องการในการพัฒนาประสิทธิภาพในการดำเนินงานของกลุ่ม จากการวิเคราะห์กลุ่มพบว่ากลุ่มประสบปัญหาด้านการจัดการการผลิตและการตลาด การจำหน่ายเกือบทั้งหมดของกลุ่มเป็นการจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลาง มีเพียงส่วนน้อยที่ได้จากการจำหน่ายที่ศูนย์ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านจากการเข้าชมและศึกษาดูงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนจังหวัดอื่น ซึ่งทำให้รายได้จากการดำเนินงานน้อยจากการขายส่งและเกิดความไม่แน่นอนในการรับคำสั่งซื้อ จนสามารถรู้สึกได้ถึงภาระในการดำเนินงานได้ไม่เต็มความสามารถไม่มีรูปแบบของการวางแผนการผลิตและการตลาดที่เหมาะสมกับการแข่งขัน จากความต้องการในการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานและต่อยอดจากความสามารถด้านงานฝีมือและการให้ความรู้ด้านการออกแบบเพิ่มเติมจะก่อให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value added) สร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้แก่กลุ่มสมาชิก และมีโอกาสในการแข่งขันในระดับสากลต่อไปได้

การศึกษานำระบบการบริหารการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมมาใช้กับ กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไจ้ (คำชาว) ได้รับการสนับสนุนงบประมาณวิจัยจากความร่วมมือระหว่าง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพในการบริหารการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ ในการศึกษาสภาพและปัญหาด้านการผลิต การพัฒนากระบวนการผลิตแบบมีส่วนร่วม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน จนสามารถพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันในการกระจายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ สู่ตลาดทั้งภายในและต่างประเทศได้ในอนาคต

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษานี้ได้ทำการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยกิจกรรมการวิจัยดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหาในการผลิต และการพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ โดยใช้วิธีการจัดเวทีวิเคราะห์ชุมชน การสนทนากลุ่ม และใช้แบบสัมภาษณ์ทั้งปลายเปิดและปลายปิด เพื่อศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ ดังนี้

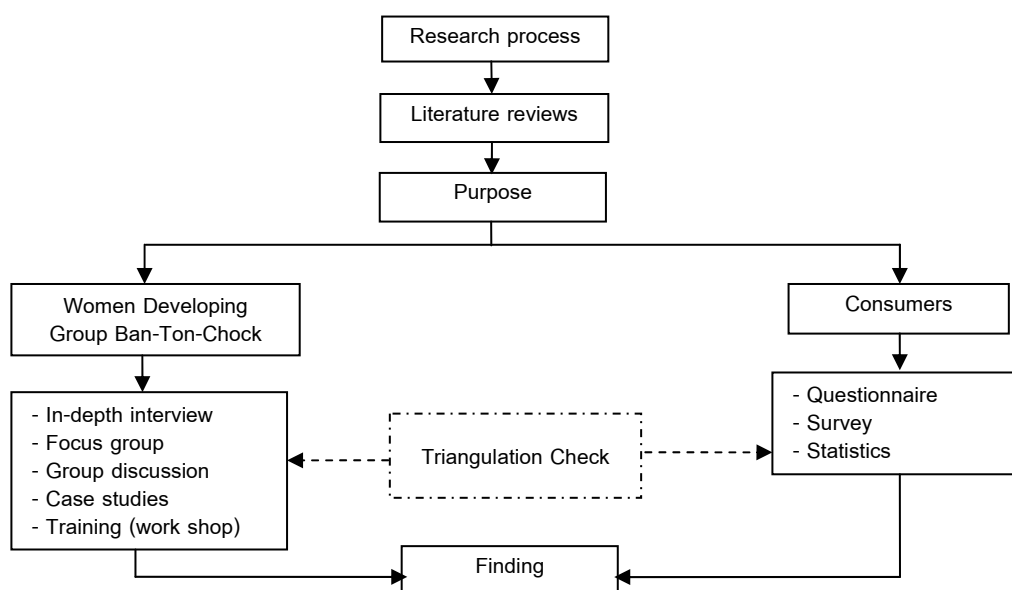
1) ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไจ้ก และการทดสอบความรู้ด้านการบริหารการผลิตของกลุ่มฯ การประเมินระดับการพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ และทัศนคติต่อการพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์

2) การวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มฯ โดยใช้หลักการวิเคราะห์กลุ่มด้วยวิธี SWOT Analysis เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค เพื่อนำปัญหาที่ได้มาจัดกลุ่มของปัญหาเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาศักยภาพการผลิตต่อไป

กิจกรรมที่ 2 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยรูปแบบวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดำเนินการศึกษารูปแบบและวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารการผลิต การวางแผนพัฒนารูปแบบการผลิต การดำเนินโครงการตามระบบการบริหารการผลิต ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการผลิต (process) และผลผลิต (output) รวมทั้งการติดตามประเมินผลตามกระบวนการจัดการความรู้ ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์

กิจกรรมที่ 3 การทดสอบตลาด เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมและสร้างศักยภาพด้านการตลาด จากนั้นได้จัดเวทีร่วมสรุปแนวทางการดำเนินงานที่ยั่งยืน

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้คือ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้สรุปลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และข้อมูลอื่นๆ ที่สำคัญ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยง การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง และการวิเคราะห์ขั้นตอน โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากการจัดเวทีการประชุม แลกเปลี่ยนแนวคิดด้านการบริหารการผลิตและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ระหว่างผู้นำกลุ่ม สมาชิก ร่วมกับนักวิจัยและวิทยากรผู้ให้ความรู้

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัย

ผลการทดลองและวิจารณ์

1. การดำเนินการวิจัยกิจกรรมที่ 1 การศึกษาสภาพและปัญหาในการผลิต และการพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ มีผลการศึกษาที่น่าสนใจดังนี้

สภาพการบริหารการผลิตของกลุ่มฯ เป็นการบริหารที่มีประธานและกรรมการเป็นผู้บริหารการผลิต และสมาชิกเป็นแรงงานในการผลิต รูปแบบการดำเนินงานด้านการผลิต มีการวางแผนการผลิต 2 แบบ ได้แก่ การผลิตตามคำสั่งซื้อ(make to order) สำหรับขายส่งให้กับพ่อค้าคนกลางและการผลิตไว้รอจำหน่าย(make to stock) สำหรับการจำหน่ายในการออกร้านแสดงสินค้าต่างๆ ที่หน่วยงานจัดขึ้น เป็นการผลิตใช้เวลาว่างหลังจากงานหลัก มีการจัดวางแผนการผลิตตามลักษณะงาน ไม่มีระบบการควบคุมคุณภาพสากลแต่มีการตรวจสอบชิ้นงานระหว่างกระบวนการผลิต การจ่ายค่าแรงงานกำหนดตามจำนวนชิ้นงาน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ศักยภาพต่างๆ ด้านการผลิตของกลุ่มด้วยวิธี SWOT Analysis สรุปประเด็นที่น่าสนใจได้ดังนี้ กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไฉ้(คำขาว)เป็นกลุ่มที่ประธานกลุ่มเป็นข้าราชการครูบำนาญมีเวลาที่จะอุทิศให้กับงานของกลุ่มคอยให้คำปรึกษาและตรวจสอบคุณภาพ ทำให้เกิดความศรัทธาของกลุ่มสมาชิก ก่อให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มที่เข้มแข็ง ทำให้กลุ่มเกิดความเหนียวแน่นส่งผลให้ทุนในการดำเนินงานของกลุ่มมีเพียงพอและสามารถหาวัตถุดิบป้อนกลุ่มได้ตลอดเวลา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนหรือ มพช. และยังได้รับรางวัลโอท็อปแชมป์เปียนในระดับ 4 ดาว ทำให้มีความน่าเชื่อถือด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของณรงค์ (2542) ที่ว่าการมีผู้นำเป็นที่ไว้วางใจของสมาชิก ประกอบกับผลักดันให้สมาชิกเกิดการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ทำให้ธุรกิจชุมชนมีโอกาสประสบความสำเร็จได้ และจารี (2546) ยังได้กล่าวในประเด็นปัจจัยความสำเร็จของโครงการธุรกิจของชุมชนคือ ผู้นำภูมิปัญญา สมาชิกกลุ่ม นักเรียน ครู โรงเรียน ที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งระบบจะทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จ

ภาพที่ 2 การจัดเวทีวิเคราะห์ศักยภาพด้านการผลิตของกลุ่มด้วยวิธี SWOT Analysis

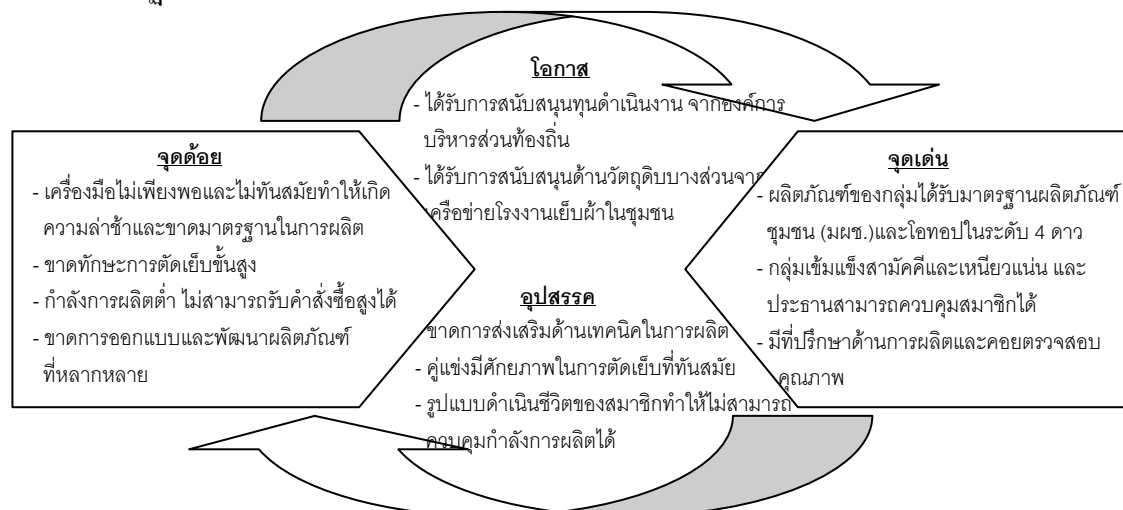
อย่างไรก็ตามกลุ่มฯ ยังประสบปัญหาด้านกำลังการผลิตที่ต่ำจากเครื่องมือในการผลิตไม่เพียงพอและไม่ทันสมัยจนไม่สามารถรับคำสั่งซื้อใหญ่ๆ ได้ ทำให้เสียโอกาสในการจำหน่าย ประกอบกับศักยภาพในการผลิตของสมาชิกในกลุ่มที่ยังขาดความประณีตทำให้สินค้าไม่ได้มาตรฐานอันจะส่งผลกระทบต่อราคาค่าของสินค้า ดังนั้นทางกลุ่มจึงควรสร้างความหลากหลายในการผลิตสินค้าและควบคุมคุณภาพของสินค้าให้ได้ตามมาตรฐาน และทำการขยายช่องทางการจัดจำหน่ายไปยังกลุ่มลูกค้าในระดับสูงที่มีกำลังซื้อมากกว่ากลุ่มเดิม จะทำให้กลุ่มมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้ผลตอบแทนของสมาชิกสูงขึ้นด้วย

ด้านการพัฒนาเกือบทั้งหมดได้จากการดูตัวอย่างในท้องตลาด คำสั่งผลิตของพ่อค้าคนกลางและการอบรมจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนไม่เคยได้รับการอบรมจากวิทยากรผู้มีความรู้หรือศึกษาดูงานเกี่ยวกับการตัดเย็บ ออกแบบ แปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้า และด้านเครื่องมือสมาชิกส่วนใหญ่ไม่มีจักรเย็บผ้าเป็นของตนเองทำให้ไม่เพียงพอในการผลิตซึ่งปัจจุบันมีจักรเย็บผ้าจำนวน 3 หลัง เครื่องตัดผ้า 1 ตัว นอกจากนี้ยังมีความต้องการเครื่องจักรที่จะนำมาสนับสนุนการผลิตสินค้าให้รวดเร็วและมีคุณภาพเนื่องจากสามารถตัดผ้าได้ครั้งละมากๆ และมีความเร็วกว่าการตัดด้วยเตารีด

ปัญหาต่อไปเป็นปัญหาที่พบจากการถอดบทเรียนจากการสนทนากลุ่ม คือ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มที่ได้รับรางวัล โอท็อประดับ 4 ดาว แต่ไม่มีการผลิตเพื่อจำหน่ายเนื่องจากสมาชิกกลุ่มส่วนใหญ่ยังไม่มีศักยภาพในการผลิต แต่จะนิยมผลิตกระเป๋าสะพายซึ่งสมาชิกสามารถผลิตได้ในปริมาณมากเนื่องจากรายละเอียดไม่มาก

ทำให้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มไม่เกิดการพัฒนายอย่างจริงจัง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจุลศักดิ์ (2546) ที่กล่าวว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความล้มเหลวของการประกอบธุรกิจชุมชน มักเกิดจากการขาดการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน จนก่อให้เกิดการผลิตสินค้าที่ไม่ตรงตามมาตรฐาน

อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาทำให้สมาชิกกลุ่ม ร้อยละ 96.8 มีความต้องการในการพัฒนาศักยภาพด้านการตัดเย็บและการออกแบบผลิตภัณฑ์ซึ่งข้อสรุปร่วมกันของผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มคือการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในกิจกรรมที่ 2

ภาพที่ 3 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านการผลิตของกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไjek(คำขาว)

2. การดำเนินการวิจัยกิจกรรมที่ 2 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยรูปแบบวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดำเนินการศึกษาโดยใช้แบบจำลองด้านการดำเนินการผลิต ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการผลิต (process) และผลผลิต (output) (พิชิต, 2546) ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

2.1 การพัฒนาปัจจัยนำเข้า จากการจัดเวทีวิเคราะห์กลุ่มร่วมกันได้ข้อสรุปว่า การพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรที่เพิ่มประสิทธิภาพและทันสมัย เช่น จักรเย็บผ้าไฟฟ้า การใช้เครื่องตัดผ้าขนาดใบมีด 4 นิ้วและเครื่องอัดกาว จะทำให้ศักยภาพด้านการผลิตของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบเพื่อกำหนดจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์โดยการเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพเพื่อกำหนดจุดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การเลือกใช้ด้ายสีต่าง ๆ ในการเดินเส้น การเลือกใช้ผ้าที่มีคุณภาพ เช่น ผ้าฝ้ายหรือผ้าไหม และทำการเลือกใช้สีที่เหมาะสมที่ทำให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มขึ้น

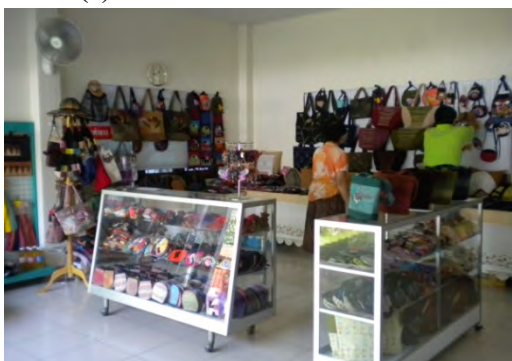
การพัฒนาปัจจัยนำเข้าอีกด้านคือ การพัฒนาศูนย์การผลิตและปรับสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เป็นสัดส่วนการใช้พื้นที่ที่เหมาะสม โดยจัดแบ่งศูนย์ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนการแสดงสินค้า ส่วนการติดต่อการจำหน่ายสินค้า ส่วนของการผลิต และส่วนของการเก็บสินค้าคง และใช้จะกระจายการผลิตไปที่บ้านของสมาชิก เนื่องจากงานตัดเย็บผลิตภัณฑ์จากผ้า สมาชิกสามารถใช้ ส่วนหนึ่งส่วนใดของบริเวณบ้านเพื่อจัดเป็นสถานที่ผลิตของตนเองได้ ซึ่งในการจัดสรรพื้นที่ให้ชัดเจนตามลักษณะกิจกรรมการผลิต เช่น พื้นที่กิจกรรมตัดเย็บ พื้นที่ออกแบบผลิตภัณฑ์และเขียนแบบ พื้นที่ในการจัดเก็บวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์สำเร็จแล้ว เป็นต้น และกลุ่มได้มีความคิดในการขยายโรงเย็บผ้าเพื่อรองรับการผ้าที่จะเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ผู้วิจัยเสนอแนะการออกแบบและวางผังการผลิตดังนี้

1) กลุ่มควรมีการวางผังตามกระบวนการผลิต (Process Layout) คือ จัดเครื่องจักรที่มีหน้าที่ในการผลิตเหมือนกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันและอยู่ที่เดียวกันเช่น พื้นที่การตัดเย็บด้วยจักรเย็บผ้าอุตสาหกรรม โต๊ะตัดผ้า วางผ้า เป็นต้น เพราะจะทำให้ควบคุมการผลิตง่าย และทำให้เกิดทักษะความเชี่ยวชาญในขั้นตอนกระบวนการผลิตนั้นด้วย

2) เพื่อความสะดวกในการดำเนินงานการผลิต ควรแบ่งเนื้อที่ภายในโรงผลิตผ้าให้เหมาะสมและมีการเคลื่อนย้ายที่สั้นที่สุด เช่น กำหนดพื้นที่การทำงานแต่ละขั้นตอนในบริเวณใกล้เคียงกัน จัดพื้นที่การแสดงผลสินค้า ห้องติดต่อกับงาน กำหนดช่องทางเดินพื้นที่ ไม่ควรให้พื้นที่ว่างเปล่าหรือสูญเปล่ามากเกินไป เป็นต้น

(1) พื้นที่ส่วนแสดงสินค้า

(2) พื้นที่ส่วนการผลิต

(3) พื้นที่ส่วนติดต่อประสานงาน

(4) พื้นที่ส่วนคลังสินค้า

ภาพที่ 4 แสดงการจัดสัดส่วนของศูนย์ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

2.2 การพัฒนากระบวนการผลิต การอบรมให้สมาชิกกลุ่ม มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการหลักการผลิตให้มีประสิทธิภาพ พัฒนาทักษะฝีมือการออกแบบและตัดเย็บ โดยจัดศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยอาจารย์อนันต์ สุคันธารส วิทยากรผู้มีความรู้เฉพาะด้านในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และมีประสบการณ์ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้า นอกจากนี้ยังเป็นนักธุรกิจส่งออกผลิตภัณฑ์ผ้า เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ สาธิตพร้อมฝึกปฏิบัติการออกแบบและตัดเย็บผลิตภัณฑ์จากผ้าให้แก่สมาชิกกลุ่ม และให้สมาชิกแต่ละคนออกแบบและผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าโดยใช้เทคนิคการปักลาย การออกแบบลวดลาย และการตัดเย็บ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้า และจัดให้มีการนำเสนอผลงานของสมาชิกแต่ละคนเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเทคนิคของแต่ละบุคคล จนสามารถนำเทคนิคที่ได้รับการอบรมไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าของกลุ่มฯ

ภาพที่ 5 การศึกษาดูงานกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายบ้านดอนหลวงซึ่งประสบความสำเร็จด้านการผลิต

ภาพที่ 6 แสดงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการผลิตโดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตและจำหน่าย

อย่างไรก็ตามการควบคุมก็เป็นสิ่งที่สมาชิกกลุ่มให้ความสำคัญโดยผู้วิจัยได้เสนอการควบคุมโดยอาศัยหลักการวงจรเดมมิ่ง (The Deming wheel) (Russell and Taylor, 2003) โดยเสนอแนะการนำวงจร PDCA Cycle ไปใช้อย่างสัมฤทธิ์ผลแก่สมาชิกในกลุ่มฯ ดังนี้

PLAN : ประธานกลุ่มกำหนดแผนงานการผลิตจากยอดคำสั่งซื้อที่ผ่านมาโดยร่วมความคิดกับสมาชิกกลุ่ม

DO : สมาชิกนำไปปฏิบัติตามแผนงานการผลิตโดยได้รับความช่วยเหลือจากประธานและกรรมการกลุ่ม ในการกระจายการผลิต

CHECK : ร่วมกันตรวจสอบเพื่อค้นหาปัญหาข้างเคียงและวิธีแก้ไขที่เหมาะสมที่สุด

ACT : ร่วมกันกำหนดวิธีแก้ไขเป็นมาตรฐานเพื่อให้สมาชิกนำไปปฏิบัติได้สะดวก

2.3 การพัฒนาผลผลิต ภายหลังจากอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มฯ ได้ร่วมกันออกแบบและตัดเย็บผลิตภัณฑ์จากผ้าตามที่วิทยากรได้ชี้แนะในการคัดเลือกวัตถุดิบที่มีคุณภาพ และการควบคุมรายละเอียดต่างๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าแต่ยังคงการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ซึ่งสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายได้แก่ กระเป๋าสะพาย กระเป๋าถือ กระเป๋าใส่เหรียญ พวงกุญแจ ผ้าเช็ดมือ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภฤกษ์ (2553) รายงานว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของธุรกิจชุมชน ไม่ควรลงทุนสูงมากนักโดยการเพิ่มมูลค่านั้นสามารถเพิ่มโดยการสร้างอรรถประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้น ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอน เลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพ เพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้

ภาพที่ 7 ผลิตภัณฑ์จากการพัฒนาของสมาชิกกลุ่มพัฒนาศรีบ้านต้นไจ้(คำขาว)

จากการดำเนินกิจกรรมที่ 2 พบว่า การทำงานสะดวกเร็วขึ้น ประหยัดเวลาในการผลิต มองเห็นต้นทุน งานเข้างานออกชัดเจน สามารถคำนวณต้นทุนได้แน่นอน ผลผลิตเพิ่มขึ้น สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้นส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของสมาชิกมากขึ้น ช่วยให้ประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่ายส่งผลให้ต้นทุน

ต่ำลง สังเกตได้จากผลการพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไจ้ก (คำขาว) ที่พบว่าหลังจากดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กลุ่มแล้วจึงทำการติดตามผลการปฏิบัติงานและผลงานของสมาชิกในกลุ่ม ณ ระดับการพัฒนาและทัศนคติที่ต่างกัน 3 ระดับคือ ระดับสูง ปานกลางและต่ำ ของสมาชิกเองกลุ่มในด้านการพัฒนารูปแบบการผลิตและทัศนคติต่อการพัฒนารูปแบบการผลิต จัดอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าสมาชิกมีการประเมินตัวเองและกลุ่มว่ามีการพัฒนารูปแบบการผลิตระดับปานกลาง และมีทัศนคติต่อการพัฒนารูปแบบการผลิตทั้งของตัวเองและกลุ่มในระดับปานกลางด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้มีส่วนช่วยให้สมาชิกและกลุ่มประสบความสำเร็จในการพัฒนาการผลิตได้ในระดับหนึ่งซึ่งสมาชิกกลุ่มยังอาจมีความต้องการในการพัฒนาความสามารถในการผลิตเพิ่มขึ้นต่อไป

3. การดำเนินการวิจัยกิจกรรมที่ 3 การทดสอบตลาด จากการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีเอกลักษณ์ของกลุ่ม จากนั้นได้ผลิตภัณฑ์ออกทำการทดสอบตลาด โดยผู้บริโภคมองเห็นว่าคุณภาพโดยรวมของผลิตภัณฑ์ อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 3.89 อย่างไรก็ตามปัจจัยที่ทำให้ทีมวิจัยทำงานกับกลุ่มสำเร็จคือ การเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ การร่วมปรึกษาหารือ การแลกเปลี่ยน การยอมรับความคิดเห็นระหว่างนักวิชาการและกลุ่มสมาชิก จนกลุ่มสามารถพัฒนารูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์ได้อย่างยั่งยืน ประกอบกับการทดลองช่องทางการตลาดใหม่ ทำให้กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไจ้ก(คำขาว) สามารถสร้างรายได้เพิ่มขึ้น และมีแผนในการขยายศูนย์ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กว้างขวางขึ้นและจัดเป็นศูนย์เรียนรู้และศึกษาดูงานด้านการดำเนินวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 8 การนำผลิตภัณฑ์ที่ได้ทำการทดสอบตลาดในงานศูนย์อุตสาหกรรมภาคที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่

สรุป

การศึกษานี้พบว่า สมาชิกกลุ่มมีความต้องการในการพัฒนาระบบการผลิตและผลิตภัณฑ์ ดังนั้นกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพดังกล่าวจึงครอบคลุมตั้งแต่ การพัฒนาปัจจัยนำเข้า กระบวนการผลิต และผลผลิตตลอดจนการควบคุมคุณภาพการผลิต แต่ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างกระบวนการคือการยอมรับและเปิดรับแนวทางดำเนินงานใหม่ๆ ของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นการศึกษานี้จึงได้เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) จนในที่สุดการดำเนินงานของกลุ่มสามารถควบคุมต้นทุนปัจจัยนำเข้าได้อย่างเหมาะสม การปรับกระบวนการผลิตและสภาพแวดล้อมในการดำเนินงานตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย นอกจากนี้ยังได้มีการควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์สร้างมูลค่าเพิ่ม อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้กลุ่มยอมรับในการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์คือรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การศึกษานี้มีข้อจำกัดด้านการเป็นการศึกษาและพัฒนากรณีศึกษาเดียว ซึ่งหากทำการศึกษามากกว่า 1 กลุ่มอาจจะทำให้เห็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนได้หลากหลายมิติหรือนำเสนอผลการศึกษาที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

1. กลุ่มควรมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างสม่ำเสมอ เช่น ศึกษาจากแหล่งภายนอกเพิ่มเติม การสังเกตจากความนิยมของตลาด ซึ่งจะทำให้ลดระยะเวลาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และได้รับความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ
2. ปัญหาด้านวัตถุดิบ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิต หากขาดแคลนหรือมีราคาผันผวนจะกระทบต่อต้นทุนการผลิต อีกทั้งการซื้อวัตถุดิบในขนาดการสั่งซื้อที่ประหยัด (economy order quantity) จะทำให้เกิดต้นทุนผลิตที่ต่ำได้ เพื่อสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันด้านราคาจำหน่าย
3. กลุ่มพัฒนาสตรีบ้านต้นไจ้ก (คำชะวา) ควรพัฒนาศักยภาพด้านการผลิตให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานในทุกกระบวนการ เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ ทำให้เกิดอำนาจต่อรองสูงสุด จนสามารถกำหนดราคาและสถานะของการจำหน่ายได้
4. หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนกลุ่มฯ ให้มีความคิดริเริ่มและมีการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ การสร้างตราสินค้า ซึ่งจะทำให้ภาพลักษณ์ของสินค้าดีขึ้น อันเป็นแรงจูงใจให้เกิดการตัดสินใจซื้อได้ง่ายและรวดเร็วขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จารี โสภกา. 2546. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการกระบวนการผลิตและการตลาดผลิตภัณฑ์น้ำพริกของกลุ่มพัฒนาสตรีบ้านป่าเหมือด หมู่ 9 ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. 2546. การศึกษาโครงสร้างองค์กรธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านผลิตภัณฑ์กล้วย จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพฯ : ทบวงมหาวิทยาลัย.
- พิชิต สุขเจริญพงษ์. 2546. การจัดการวิศวกรรมการผลิต. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น,
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. 2542. ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศุภฤกษ์ ธาราพิทักษ์วงศ์. 2553. การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพการบริหารการตลาดแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดง ตำบลสง่าบ้าน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อภิชาติ รัตนโกเมศ. 2550. การนำระบบการจัดการโลจิสติกส์และห่วงโซ่อุปทานมาใช้กับกลุ่มผู้ผลิตสินค้า OTOP ประเภทเครื่องนุ่งห่ม(ผ้าข้อมสืธรรมชาติ) จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- Roberta S. Russell and Bernard W. Taylor III. 2003. Operations Management. Fourth Edition. USA : Prentice Hall, Inc.,

บทความงานวิจัย

เรื่อง แนวทางบริหารต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพารา: พี่ทางเลือกของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา
ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

**TITLE: MANAGEMENT COST OF PRODUCTION PRACTICES IN RUBBER – PLANT:
ALTERNATIVE-
CROPS OF AGRICULTURIST IN TUMBON MUANGNA, CHIANG DAO DISTRICT,
CHIANGMAI PROVINCE**

ผู้เขียนบทความ: บุษบา อารีย์ (Bussaba Arree)

สาขาวิชาการบัญชี คณะบัญชี การเงินและการธนาคาร มหาวิทยาลัยพายัพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

E-mail: bussaba_a@payap.ac.th/baree_a@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ศึกษาสภาพและบริบทของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราก่อนและหลังการปลูกในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่ม พบว่ามีปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงทำให้ขาดทุนเป็นหนี้ในระบบ จึงนำยางพารามาปลูก มีปัญหาด้านขาดเงินทุน ไม่มีประสบการณ์ในการปลูก เป็นการทำวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์ สังเกตแบบมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมสนทนากลุ่มและจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถอดบทเรียนของกลุ่มเกษตรกรเพื่อค้นหาข้อมูลสู่ชุมชน เป็นการสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรตำบลเมืองนะ มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกพืชหมุนเวียน ถ้าขายผลผลิตทางการเกษตร รับจ้างทั่วไปและเลี้ยงสัตว์ มีรายได้อยู่ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาทต่อเดือน พื้นที่ได้รับอนุมัติรวม 118 ราย จำนวน 1,291 ไร่ เป็นสวนยางขนาดเล็กอยู่บนเนินเขา มีน้ำฝนสม่ำเสมอ มีศักยภาพสามารถปลูกยางได้ พื้นที่ปลูกอยู่ระหว่าง 7 - 15 ไร่ มีคณะกรรมการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอและสร้างเครือข่ายภาคเหนือเข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาดูงาน สาเหตุที่เลือกปลูกยางพาราเพราะตลาดมีความต้องการสูง ได้รับความรู้และการสนับสนุนจากภาครัฐและให้ผลตอบแทนสูงกว่าพืชชนิดอื่น จุดแข็ง คือ ใช้แรงงานคนในครัวเรือน การปลูกยางพาราจะช่วยทดแทนพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ให้ความร่มรื่นและร่มเย็น สนับสนุนการค้าธงฟ้าในท้องถิ่น สร้างอาชีพที่ยั่งยืนและรายได้มั่นคง ให้ผลผลิตนานประมาณ 25 -30 ปี สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลายชนิด และสามารถนำลำต้นไปจำหน่ายได้เมื่อเลิกกรีดยาง จุดอ่อน คือ ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ในการปลูกยาง ขาดข้อมูลที่ต้องครบถ้วนทางด้านการลงทุนเพราะมีต้นทุนและค่าใช้จ่ายดำเนินงานค่อนข้างสูงและต้องใช้ระยะเวลานานประมาณ 7 – 10 ปี ค่าปุ๋ยสูตร 20 – 10 – 12 มีราคาสูง การปลูกระยะ 1 – 6 ปีแรก ควรมีรายได้เสริม ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ จำเป็นต้องใส่ปุ๋ยบำรุงรักษาให้ดินยังได้รับแร่ธาตุ อาหารที่เหมาะสมเพื่อสร้างความเจริญเติบโตของต้นยางและการให้ผลผลิตที่สูง มีปัญหาเรื่องไฟฟ้าสูงมาก เพราะอากาศบนเชิงเขาค่อนข้างร้อนในเวลากลางวัน เกษตรกรไม่มีการแยกส่วนเงินลงทุนรายรับ – รายจ่าย ในการดำเนินงานปลูกยางกับครัวเรือน ทำให้ไม่

สามารถแยกขายได้ ค่าใช้จ่าย กำไรหรือขาดทุนได้อย่างชัดเจน ต้นทุนการผลิตประกอบด้วย ต้นทุนพันธุ์ยาง RRIM 600 ที่ได้รับแจกต้นยางจากสำนักงานส่งเสริมการทำสวนยาง(สกย.)จำนวน 76 – 90 ต้นต่อไร่ต่อราย ช่วง 1 – 3 ปีแรกสามารถขยายพันธุ์เองหรือซื้อต้นกล้าขายได้ในราคาต้นละ 18 บาท ค่าจ้างแรงงานในการเตรียมแปลงปลูก ค่าใช้จ่ายการผลิต คือ ค่าปุ๋ย สารเคมีกำจัดวัชพืช ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ค่าเสื่อมราคาเครื่องสูบน้ำและน้ำมันหล่อลื่น มีต้นทุนในการปลูกยางพารา คือ 34 บาทต่อต้น พบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกยางต่ำกว่า 7 ไร่ จะต้องควบคุมต้นทุนและค่าใช้จ่ายเพราะมีโอกาสขาดทุนมากที่สุด

แนวทางการบริหารต้นทุนที่เหมาะสมเพื่อนำไปใช้ประโยชน์คือ ปัจจัยการผลิต โดยใช้การจดบันทึกข้อมูลตั้งแต่ปีที่เริ่มกรีดจนถึงปัจจุบัน เกษตรกรสามารถแยกส่วนรายรับ – รายจ่าย การปลูกยางกับครัวเรือน ทำให้สามารถแยกขายได้ ค่าใช้จ่าย กำไรหรือขาดทุนได้อย่างชัดเจน กำหนดหาผลตอบแทนอย่างเป็นระบบด้วยวิธี ระยะเวลาคืนทุน วิธีมูลค่าปัจจุบันสุทธิ วิธีอัตราผลตอบแทนต่อยอดขาย ระบบต้นทุนการผลิตเพื่อวางแผนการดำเนินงานในอนาคตได้

คำสำคัญ: ต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพารา พืชทางเลือกของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา

ABSTRACT

This study was a quantity - research consisted of focus group and their members were data providers household economy was considered by the difference in the amount of cultivated area. This research was a instrument was an questionnaire and data collection was conducted through non – formal interview, participatory and non - participatory observation, knowledge exchanged holding, external learning and drawing out the lessons.

Results of the study revealed that Agriculturist were Tumbon MuangNa. Their household earned 15,001 – 20,000 baht per a month, their main career was working in the farm and crop rotation, to trade, to work as employee and to domesticate animals. The area of rubber planters were on the heighest mountain. It found that there were enough a source and rainy for production. They got the knowledge management of planting from the officer of the Rubber Replanting Aid Fund and Thailand Institute of Para – Rubber Research. Their plantation covers between 7 – 15 rais , which were small size-area. The reason given to main career was working on rubber plantation because Tumbon MuangNa was the development of great capacity community's participation. There were 118 member of 1,291 rais, having to planting that time. The strengths, the committee came from Agriculturist Economic Group and their members work in the farm by themselves. They could get a good distinctive finally income and benefit back for 25 – 30 years. They thought that the local market would be convenience in selling. The weakness, they had to prevent from a wildfire, a high – fertilizer, using only 20-10-12 chemistry formula and they should consider about planting an annual corps, vegetables and a particular to learn the method

of set up revenue turnover by reducing expenses. They used the rubber of RRIM 600 about 76 – 90 plants, and could buy from the other as 18 baht per a tree. The cost of rubber's tree product was 34 baht. The farmers who have the area of planting lower 7 rais, should control the cost of planting because they might be loss their money on investment.

The Management Cost of Production Practices in Rubber – Plant as suitable Development of Agriculturist Economic was production factor. The farmers should record of information in accounting book about receive and expense. In addition to study the profit and loss, the method of payback period, NPV, IRR , Gross Margin and study in cost - accounting system. Thus, They will be able to check list their progress and get a good benefit by themselves in the future.

Key word: The Cost of production in rubber – plants, The Alternative –crops in rubber - plants

คำนำ

รัฐบาลได้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการสร้างความรู้เชิงปฏิบัติทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างความเข้มแข็งและเสริมอาชีพของประชาชนให้สามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไข ปัญหาพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน การดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม Anthony (1977) ผู้บริหารจะปรึกษาหารือกับเพื่อนร่วมงานให้รับรู้ปัญหาและร่วมตัดสินใจทำให้มีรายได้จากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพเสริม มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ประเทศไทยเป็นเมืองเกษตรกรรม มีพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะการสร้างสวนยางพาราเป็นที่สนใจของบุคคลทั่วไปดำเนินการปลูกในหลายพื้นที่และมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมากเพราะนำมาใช้ในประเทศและสามารถส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศได้ด้วย เพราะอาจจะเป็นอาชีพที่ค่อนข้างมั่นคงได้ผลตอบแทนที่ดีกว่า ทำให้เกษตรกรบางกลุ่มหันมาประกอบอาชีพนี้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการปลูกยางพารา คือ ปัจจัยการผลิต ได้แก่ 1) ที่ดิน 2) เงินลงทุน 3) ตลาด และ 4) ความรู้ทางวิชาการ จากการศึกษาของกมลมาส ปรีดาศักดิ์(2546) เรื่องการจัดการปัจจัยการผลิตของเกษตรกรชาวสวนยางในเขตอำเภอ บางกล่ำ จังหวัดสงขลา พบว่า หัวหน้าครอบครัวจะเป็นผู้ตัดสินใจในการทำสวนยางซึ่งเกษตรกรมักจะเลือกผลิตน้ำยางสด เพราะประหยัดต้นทุนด้านเวลาและแรงงาน ยางที่ผลิตได้มักจะจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น ปัญหาที่พบ คือ ด้านที่ดิน ทุน แรงงานประกอบการและด้านอื่น ๆ

ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ปลูกยางใหม่ในภาคเหนือที่มีศักยภาพสูง แต่ประสบปัญหาผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นทำให้เกษตรกรขาดทุนเป็นหนักนอกระบบมากขึ้น จึงคิดหาวิธีนำพืชชนิดอื่นมาปลูกทดแทนและได้ทดลองปลูกยางพารา โดยทำการศึกษาดูงานในพื้นที่อำเภอฝาง เพราะอยู่ใกล้ที่สุด ตั้งแต่ปี 2547 ได้ปลูกยางพาราในพื้นที่ประมาณ 5 ไร่และวางแผนดำเนินการปลูกยางพารามาอย่างต่อเนื่อง เกษตรกรในแหล่งปลูกยางใหม่นี้ไม่มีประสบการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ สภาพแวดล้อมแตกต่างจากกับแหล่งปลูกยางเดิม ขาดเงินทุน ผลผลิตไม่มีคุณภาพ ไม่คุ้มค่าการ

ลงทุน ไม่มีน้ำยางและไม่ได้ขาย ปัจจุบันมีเกษตรกรปลูกยางพารา 45 ราย พื้นที่ 1,291 ไร่ ต้นทุนต่อไร่ยังสูง คือ 2,828 บาท /ไร่ สูงกว่าค่าเฉลี่ย 2,584 บาท ถึง 242 บาท/ไร่

ดังนั้นผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญเรื่องแนวทางการบริหารต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพารา พืชทางเลือกของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถจัดการต้นทุนการผลิตอย่างเป็นระบบ สามารถช่วยเหลือตนเองได้และการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นเพื่อใช้ในการวางแผนการดำเนินงานสำหรับตัดสินใจในอนาคตสามารถตรวจสอบความก้าวหน้าและติดตามประเมินผลได้

โจทย์วิจัย

1) โจทย์วิจัยหลัก การบริหารต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพาราที่เหมาะสม ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ควรเป็นอย่างไร 2) โจทย์วิจัยหลัก เพื่อศึกษาสภาพและบริบทของเกษตรกรปลูกยางพาราก่อนปลูกยางพาราใน ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างไร 3) โจทย์วิจัยรอง การบริหารต้นทุนการผลิตในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ เป็นอย่างไร 4) โจทย์วิจัยรอง แนวทางการบริหารต้นทุนการผลิตเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรได้มีขั้นตอนอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาการบริหารต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพาราที่เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกร ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาสภาพและบริบทของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราก่อนปลูกยางพาราใน ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการต้นทุนการผลิตในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 4) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพาราที่เหมาะสมในการพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มเกษตรกรตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทีมวิจัยได้เข้าศึกษาข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเป็นพื้นที่ปฏิบัติงานในฐานะที่ทีมวิจัยเป็นคนในพื้นที่และหัวหน้าโครงการวิจัยได้ลงพื้นที่มาระยะหนึ่งก่อนการทำการวิจัย จึงเป็นสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกต การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนากลุ่ม และการตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชุมชนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยวางแผนและดำเนินการวิจัยเป็นกระบวนการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) จากเอกสาร อินเตอร์เน็ต งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและ เอกสารจากเทศบาลตำบลเมืองนะ กรมพัฒนาที่ดิน 2) ประเมินศักยภาพพื้นที่เบื้องต้น ความเข้มแข็งและความพร้อมของเกษตรกร ตำบลเมืองนะ 3) ศึกษา

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) รวบรวมจากการออกภาคสนามในพื้นที่เป้าหมายและกำหนดประเด็นการวิจัย บริบทของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร ลักษณะการก่อเกิดของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา และการทำงานของกลุ่มในชุมชน ประเมินผลจากผู้นำกลุ่ม คณะกรรมการและสมาชิก ดำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาดูงาน มีการจัดบันทึกข้อมูลทางการบัญชีด้านรายรับ – รายจ่าย จัดทำสมุดบันทึกการปลูกยางพาราเป็นรายวัน รายสัปดาห์และรายเดือน เพื่อทราบต้นทุนการผลิต และต้นทุนการดำเนินงาน การคำนวณต้นทุนทางบัญชี ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ ศึกษาต้นทุนการปลูกยางพาราในช่วงปีที่ 1-6 ยังไม่ได้ผลผลิต 4) มีการสร้างและทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สร้างแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบและทดสอบความเชื่อมั่นของข้อมูลที่ได้รับ 5) วิเคราะห์ข้อมูล ประมวลผลค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยของต้นทุนต่อหน่วย และ 6) หาแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ตำบลเมืองนะ

ประชากร คือ เกษตรกรที่เข้าร่วม “โครงการปลูกยางพาราเพื่อยกระดับรายได้และความมั่นคงให้แก่เกษตรกรในแหล่งปลูกยางใหม่ 1 ล้านไร่” ระหว่างปี 2547 – 2552 ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีสมาชิกของกลุ่มจำนวน 45 ราย ได้แก่ บ้านเมืองนะ 28 ราย บ้านโล๊ะป่าหาญ 2 ราย บ้านอรุโณทัย 1 ราย บ้านห้วยไส้ 2 ราย และ บ้านน้ำรู 1 ราย และ บ้านห้วยเป้า 11 ราย

ต้นทุนการในการปลูกยางพาราในพื้นที่ช่วงยางยังไม่ได้ผลผลิต ปีที่ 1-6

เป็นข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการปลูกและบำรุงรักษาด้านยางพาราช่วงที่ยังไม่ให้ผลผลิต (ระยะเวลา 1 – 6 ปี) ได้แก่ ค่าปุ๋ย ค่าเมล็ดพืชคลุมดิน ค่าพันธุ์ยาง และอัตราค่าแรงงาน/วัน ประกอบด้วยการบุกเบิกพื้นที่ วางแนวและขุดหลุม ปลูกยางและบำรุงรักษา คำนวณเป็นค่าใช้จ่ายในการปลูกยางพาราพื้นที่ ต่อไร่ ต่อราย ต่อปี (ไร่/ราย/ปี)

ภาพแสดง สภาพด้านยางพาราที่เป็นอยู่ มีความเจริญงอกงามดีมาก

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรที่เหมาะสม

ประกอบด้วย ศึกษาระยะเริ่มแรกว่าเกษตรกรเริ่มต้นมีอาชีพอะไร อย่างไร สร้างรายได้ให้กับครอบครัวอย่างไร ฐานะความเป็นอยู่ก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการปลูกยางพาราเป็นอย่างไรและสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เหมาะสมต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึก แบบสอบถาม การจัดประชุมและจัดเวทีวิจัย ดังนี้ 1) การสังเกต แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สังเกตเห็นตามสภาพความเป็นจริง โดยเข้าร่วมกิจกรรมด้วยทุกครั้ง 2) การบันทึก บันทึกข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ โดยอาศัยสมุดบันทึก กล้องถ่ายรูปเทปบันทึกเสียง ใช้วิธีการจดตามคำบอกเล่าและซักถามประเด็นที่ได้ตั้งเอาไว้ 3) แบบการสัมภาษณ์ เป็นประเภทข้อมูลทั่วไป ด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านอาชีพ ทีมวิจัยทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเองและ 4) แบบสอบถาม สร้างขึ้นเป็นคำถามปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 สํารวจข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มเกษตรกร เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สถานภาพและจำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพหลัก อาชีพเสริม จำนวนทรัพย์สินและหนี้สิน ปัจจุบัน เหตุผลที่เข้าร่วมโครงการปลูกยาง กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าใช้จ่ายปลูกยางและอื่น ๆ รวมทั้งรายได้เป็นรายวัน รายเดือน ตามฤดูกาล ความคาดหวังในอนาคต ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนในการปลูกยางพารา ประกอบด้วย ต้นทุนพันธุ์ยาง ค่าแรงงานและค่าใช้จ่ายการผลิต และตอนที่ 4 แนวทางการบริหารต้นทุนที่เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบเจาะจงตามกรอบแนวคิดที่กำหนดขึ้น มีแนวทางการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทดลองใช้เพื่อนำมาสรุปผลงานวิจัย

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลโดยเริ่มทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นรูปธรรมก่อนแล้วสร้างข้อสรุปในลักษณะของค้นพบเพื่อให้เห็นภาพรวมของสิ่งที่เกิดขึ้นและตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องและสามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ โดยนำข้อมูลทั้งหมดให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ได้แก่ ที่ปรึกษางานวิจัย นายสุพจน์ ศิริอารยา (ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดเชียงใหม่) นายธรรมบุญ อุ่นธวัช นัสดา(เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจังหวัดแพร่ ปี 2552) ประธานเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกยางพารานายอุดม อมยิ้ม และรองประธานกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ นายหนึ่ง คุ่มวงศ์ เนื่องจากการวิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ การจัดเวทีประชุมเพื่อเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

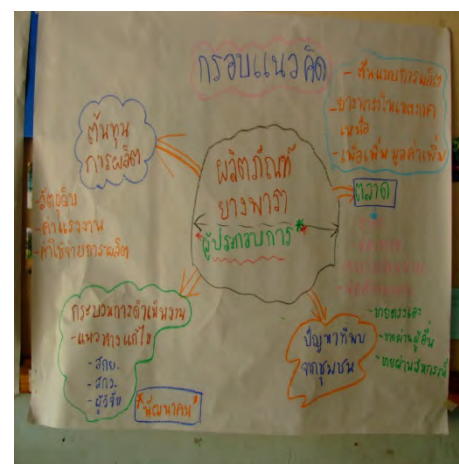
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ทีมวิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากภาคสนามเป็นหลัก ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจริง วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ดังนี้ **ด้านการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกร** จากการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตและการบันทึกข้อมูล **2) ด้านสังคมและการมีส่วนร่วม** **3) ด้านเศรษฐกิจ** ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมและระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ของเกษตรกร **4) ปัจจัยการผลิต** สภาพพื้นที่การปลูกยางพาราที่เหมาะสม ไม่เป็นแหล่งที่มีน้ำท่วมขัง ลักษณะดิน เป็นดินร่วนเหนียวถึงดินร่วนทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ หน้าดินลึกไม่น้อยกว่า 1 เมตร การระบายน้ำ และการถ่ายเทอากาศดี มีค่าความเป็นกรด-ด่างที่เหมาะสมประมาณ 4.5-5.5 และไม่เป็นดินที่มีชั้นหินปูน **5) สภาพภูมิอากาศ** มีปริมาณน้ำฝนไม่ต่ำกว่า 1,250 มิลลิเมตรต่อปีและมีจำนวนวันฝนตกเฉลี่ยประมาณ 120-150 วันต่อปี **6) แหล่งน้ำ** คือ อาศัยน้ำฝน และให้น้ำในช่วงหน้าแล้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในปีแรกหลังปลูกยางพารา **7) พันธุ์ยางพารา** ได้แก่ พันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง เจริญเติบโตดี มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และด้านทานโรค พันธุ์ยางตามคำแนะนำของกรมวิชาการเกษตร คือ กลุ่มที่ 1 ให้ผลผลิตน้ำยางสูง คือพันธุ์สถาบันวิจัยยาง RRIM 600 **8) การปลูก** การเตรียมพื้นที่ คือ วางแนวและขุดหลุม ทำแนวแถวหลัก วางแนวปัก ระบบการขนย้ายไปปลูก วิธีการปลูก ควรปลูกต้นฤดูฝน **9) การดูแลรักษา** ปลูกพืชคลุมดิน คลุมโคน ให้น้ำ คัดแต่งกิ่ง ผสมปุ๋ยเคมีใช้เอง สร้างทรงพุ่ม ทำแนวป้องกันไฟ ป้องกันรอยไหม้จากแสงแดด ไถพรวนกำจัดวัชพืชและอาการเปลือกแห้ง **10) สุขลักษณะและความสะอาด** กำจัดวัชพืช อุปกรณ์เครื่องใช้ต้องทำความสะอาดและเก็บให้เรียบร้อยหลังการใช้ เก็บรักษาปุ๋ย สารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืชไว้ในที่ปลอดภัย ดูแลรักษาอุปกรณ์เครื่องใช้ **11) ศัตรูของยางพาราและการป้องกันกำจัด** โรคใบร่วงและฝักเน่า โรคราแป้ง โรคเส้นดำ โรคใบจุดก้ำปลา โรคราสีชมพู โรครากขาว แมลงปลวก หนอนทราย ตัวคูน และวัชพืชฤดูเดียว วัชพืชข้ามปี เฟอร์น **12) คำแนะนำการใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยและเหมาะสม** การใช้เครื่องพ่นสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช นิยมใช้เครื่องพ่น 2 ชนิด ได้แก่ เครื่องพ่นแบบสูบโยกสะพายหลังและเครื่องยนต์พ่นสารชนิดใช้แรงดันน้ำ **13) การเสริมปลูกพืชเสริมรายได้ระหว่างแถว**ยางในช่วงอายุไม่เกิน 3 ปี ปลูกพืชเสริมรายได้ ที่ทนต่อสภาพร่มเงาของสวนยางและเลี้ยงสัตว์

การจัดประชุมและกิจกรรม

ดำเนินการตามแผนงานเน้นกระบวนการปฏิบัติเพื่อพัฒนากลุ่มเกษตรกร ด้านการจัดการความรู้ การคำนวณต้นทุนการปลูกยางพารา ศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อนำมาวิเคราะห์ความสามารถของกลุ่มเกษตรกรในการหาแนวทางการบริหารต้นทุน ลดต้นทุนและสร้างรายได้ รวม 13 กิจกรรม ได้แก่ **กิจกรรมที่ 1** ลงพื้นที่เพื่อค้นหาโจทย์วิจัย พร้อมเจ้าหน้าที่จาก สกว. ภาคเหนือ เมื่อเดือนตุลาคม 2551 – มกราคม 2552 **กิจกรรมที่ 2** ประชุมร่วมกันเพื่อจัดทำแผนที่ (Mapping) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหลักการและศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ร่างแบบสอบถามก่อนดำเนินงานวิจัย เดือนกุมภาพันธ์ 2552 **กิจกรรมที่ 3** รับทราบข้อมูลพื้นฐานในการปลูกยางและชี้แจงการดำเนินงานเดือน มิถุนายน 2552 **กิจกรรมที่ 4** จัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหลักการจดบันทึกต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่าย ทบทวนแนวทางการบริหารต้นทุนปลูกยางพาราที่

เหมาะสม และพัฒนากลุ่ม **กิจกรรมที่ 5** สำรวจพื้นที่และต้นยางพาราที่กำลังปลูกและใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล พัฒนางานวิจัยตามกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสม **กิจกรรมที่ 6** เจ้าหน้าที่จากสำนักงานสงเคราะห์ผู้ปลูกยางพารา(สทย.)ภาคเหนือให้ความรู้เรื่องการปลูกยางด้วยวิธีสาธิตให้สมาชิก 45 ราย ได้รับความรู้เพิ่มขึ้น **กิจกรรมที่ 7** สำรวจสภาพต้นยางพาราในช่วงปีที่ 4 -6 มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญงอกงามดี บรรยากาศ ร่มรื่น **กิจกรรมที่ 8** จัดเวทีเพื่อสรุปข้อมูลให้เกษตรกร มีกิจกรรมการเก็บเงินออมเพื่อระดมเงินทุนของสมาชิก **กิจกรรมที่ 9** จัดประชุมโดยจัดโครงการอบรม เรื่อง “การบัญชีต้นทุนการผลิตสำหรับเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่” ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเมืองนะ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2552 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีความรู้เรื่องการบริหารจัดการอย่างง่ายของเกษตรกรไทย สามารถคำนวณหาต้นทุนการผลิตตามแนวทางบัญชี ได้เรียนรู้องค์ประกอบการบริหารต้นทุนและการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจชุมชน **กิจกรรมที่ 10** จัดประชุมทบทวนผลการดำเนินการร่วมกันเพื่อประเมินผล วันที่ 17 มีนาคม 2553 ณ สำนักงานเกษตรกร บ้านห้วยเป้า ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ทราบว่า การประกอบอาชีพของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในอดีตใช้ชีวิตอย่างไม่ระมัดระวัง เงินที่หามาได้ไม่พอใช้จ่ายในครอบครัว มีการใช้จ่ายเงินมาก ไม่มีเงินเก็บออมหนี้สินมาก ทีมวิจัยจัดอบรมเรื่องแนวทางการจัดทำบัญชีเพื่อกู้ยืมเงินและทำให้เกษตรกรสามารถรับรู้รายรับ – รายจ่าย มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้จ่าย ช่วยทำให้ชีวิตดีขึ้น หนี้สินที่มีอยู่ก็ลดลง ครอบครัวมีความสุข ผลกำไรขาดทุนได้ และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้จ่าย เก็บเงินออม **กิจกรรมที่ 11** การดูงานครั้งที่ 1 เพื่อเพิ่มศักยภาพและพัฒนากลุ่มเกษตรกร ตำบลเมืองนะในการปลูกยางพารา เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2553 จัดโดยสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดพะเยา **กิจกรรมที่ 12** การดูงานครั้งที่ 2 ทีมวิจัยและกลุ่มสมาชิกเกษตรกรเข้าร่วมงาน “เวทีเกษตรกรชาวสวนยาง – ภาคเหนือ เหลียวหลังแลหน้ายางพาราไทยมหกรรมยางพารา 50 ปี สทย. เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2553 จังหวัดแพร่ **กิจกรรมที่ 13** จัดเวทีเพื่อน้องค์ความรู้คืนสู่ชุมชนและสรุปผลการทำงานร่วมกันเพื่อเขียนรายงาน และปิดเวทีร่วมกัน เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2553 ณ ห้องประชุมของกลุ่มเกษตรกรบ้านห้วยเป้า ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว

ภาพกิจกรรมลงพื้นที่ช่วงแรกก่อนเริ่มต้นงานวิจัย ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

เกี่ยวกับการปลูกยางพารา รับทราบปัญหาจากการดำเนินงานร่วมกับกลุ่มเกษตรกร ของกลุ่มเกษตรกร โดยจัดเวทีประชุม

ภาพแสดง สํารวจพื้นที่ก่อนเก็บข้อมูล นัดประชุมกลุ่มสมาชิกเกษตรกรเพื่อทราบแนวทางการบริหารจัดการ ต้นทุนการ ปลูกยางพารา เสนอความคิดเห็นทำให้เข้าใจมากขึ้นและสาธิตวิธีการติดตามเขี่ยต้นยาง

ภาพแสดง การเดินทางเพื่อดูงานจังหวัดพะเยาและจังหวัดแพร่ ทำให้ทราบปัญหาต่างๆจากเพื่อนเกษตรกรกลุ่มอื่น

ผลการวิจัย พบว่าเกษตรกรผู้ปลูกยางพารา เป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ “โครงการปลูกยางหนึ่งล้านไร่ ขกระดับรายได้ของเกษตรกรเพื่อความมั่นคง” รัฐบาลให้ที่ทำกิน โดยมีหน่วยงานราชการคือ กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ร่วมกับสำนักงานสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย) ให้ความรู้ด้านการปลูกยางพารา กลุ่มเกษตรกรจำนวน 45 ราย ประกอบด้วย เกษตรกรผู้อาศัยอยู่ใน ตำบลเมืองนะ และตำบลทุ่งช้างพวง คือ ตำบลเมืองนะ ได้แก่ บ้านเมืองนะ 28 ราย บ้านโล๊ะป่าหาญ 2 ราย บ้านอรุโณทัย 1 ราย บ้านห้วยไส้ 2 ราย และ บ้านน้ำรู 1 ราย รวม 34 ราย และ ตำบลทุ่งช้างพวง ได้แก่ บ้านห้วยเป้า 11 ราย มีพื้นที่ปลูกยางพาราไม่เกิน 7 ไร่ จำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.67 เป็นเพศชายจำนวน 34 รายคิด เป็นร้อยละ 75.56 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี สถานภาพครอบครัว คือ สมรส มีการศึกษาระดับ ประถมศึกษา จำนวน 28 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.22 ทำเป็นอาชีพเสริม 38 ราย คิดเป็นร้อยละ 84.44 และเป็นอาชีพหลัก 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.56 มีรายได้จากการประกอบอาชีพอยู่ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท **อาชีพหลัก** คือ ปลูกพืชหมุนเวียน ได้แก่ งา ข้าวโพด มะนาว มะละกอ มะเขือ มะม่วง ฟักทอง ส้มโอ พริก หอม กระเทียม ผักต่างๆ และพืชตระกูลถั่ว ค้าขายผลิตผลทางการเกษตร ปุ๋ย และเครื่องมือทางการเกษตรต่างๆ **อาชีพเสริม** คือ รับจ้างทั่วไป เช่น ขนข้าว ขนผัก ช่างก่อสร้างและเลี้ยงสัตว์ **มีคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร** คือ ประธานกรรมการ (นายอุดม อมยิ้ม) รองประธานกรรมการ (นายหนึ่ง คุ้มวงศ์) กรรมการ(นายมานพ ผักกา นายเสาร์ ศรีอำภาและนายเสาร์ ส่างมน) พบว่าเกษตรกร

ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน มีความคิดว่าดินยางต่อสภาพภูมิอากาศ ดีกว่าปลูกพืชอย่างอื่น เป็นที่ต้องการของตลาด

ต้นทุนในการปลูกยางพารา ช่วงยางยังไม่ให้ผลผลิต ปีที่ 1 – 6 ประกอบด้วย ต้นทุนพันธุ์ยาง ค่าแรงงานและค่าใช้จ่ายในการปลูกยางพารา อัตราค่าแรงงาน ต่อวัน 150 บาท/วันประมาณการจ้างคนงาน 2 วัน ($2 \times 150 = 300$ บาท) จำนวนต้นยางที่ปลูกใน 1 ไร่ จะมีจำนวน 76 ต้น ค่าพันธุ์ยางปลูกและพันธุ์ยางซ่อม 20% ในปีที่ 2 = $76 \text{ ต้น} \times 18 \text{ บาทต่อต้น} + 20\% \text{ บาท} = 1,368 + 273.60 = 1,641.60$ บาท ค่าปุ๋ยเคมี ปีที่ 1 เท่ากับ ($25 \text{ บาท} \times 30 \text{ กก./ไร่}$) = 750 บาท และค่าแรงงานถางวัชพืช คลุมโคนต้นและพ่นสารเคมี = ($4.5 \times 150 \text{ บาท}$) = 675 บาท ค่าวัสดุปลูก / ปุ๋ยบำรุง / สารเคมี จำนวน 10,024.10 บาท ค่าบุกเบิก / ค่าไถพรวนดิน / ค่าแรงงาน จำนวน 5,631.00 บาท ต้นทุนเฉลี่ยต่อไร่ ต่อปี = 2,609.18 บาท/ไร่/ปี ต้นทุนยางพาราต่อต้น = $2,609.18 / 76 \text{ ประมาณ} = 34 \text{ บาท}$

พบว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกยางพารา พื้นที่ปลูก 7 – 15 ไร่ มีจำนวนผลผลิตต่อปีเท่ากับ 1,581 กิโลกรัม เฉลี่ยต่อราย เท่ากับ 93 กิโลกรัม/ต่อไร่/ต่อปี/ต่อรายจะเหมาะสมที่สุด (ระยะเวลากรีดยางประมาณ 9 เดือน เพราะ จะหยุดกรีดยาง ประมาณ – 3 -4 เดือนในฤดูแล้ง) จะเป็นช่วงปลายฤดูฝนและต้นฤดูหนาว มีค่าใช้จ่ายอื่นๆ คือ ค่าปุ๋ยอินทรีย์ ค่าปุ๋ยเคมี สูตร 20 – 10 -12 สารเคมีกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิง เครื่องสูบน้ำ/ลิตร วัสดุปรับปรุงดิน และเครื่องมืออุปกรณ์และการลงทุนระยะยาวที่ใช้ในการปลูกยางพารา และรายได้เป็นจำนวนเงินที่จำหน่ายได้ตามพื้นที่ (จะต้องกรีดยางพาราจำนวน 13 ต้นจึงจะได้น้ำยางสดประมาณ 6 กิโลกรัมต่อไร่)

ต้นทุนการผลิต

ประกอบด้วย ค่าใช้จ่ายการปลูก ค่าวัสดุปลูก ค่าปุ๋ยบำรุงและสารเคมี ค่าบุกเบิก ค่าไถพรวนดิน และค่าแรงงาน ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์และค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร ดังนี้

ตารางที่ 1) ค่าใช้จ่ายในการปลูก

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวนเงินรวม (บาท)
ค่าใช้จ่ายในการปลูกรวม		15,655.10
ค่าบุกเบิกและค่าไถพรวนดิน	300	
ค่าวางแนวและชุดหลุม	531	
ค่าพันธุ์ยางและค่าแรงงาน/พืชคลุมดินและปุ๋ยหिनคลุมดิน	2,344	
ค่าปุ๋ยเคมี	5,500	
ค่าปุ๋ยอินทรีย์	1,800	
ค่าแรงงานใส่ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์	1,350	
ค่าแรงงานถางวัชพืช คลุมโคนและพ่นสารเคมี	2,550	
ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืช	380	

ค่าแรงงานตัดแต่งกิ่ง	900	
----------------------	-----	--

ตารางที่ 2) ค่าวัสดุปลูก ค่าปุ๋ยบำรุงและสารเคมี

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวนเงินรวม (บาท)
ค่าวัสดุปลูก ค่าปุ๋ยบำรุงและสารเคมีรวม		10,024.10
ค่าพันธุ์ยางและค่าแรงงาน/พืชคลุมดินและปุ๋ยหินคลุมดิน	2,344	
ค่าปุ๋ยเคมี	5,500	
ค่าปุ๋ยอินทรีย์	1,800	
ค่าสารเคมีกำจัดวัชพืช	380	

ตารางที่ 3) ค่าบุกเบิก ค่าไถพรวนดินและค่าแรงงาน

รายการ	จำนวนเงิน (บาท)	จำนวนเงินรวม (บาท)
ค่าบุกเบิก ค่าไถพรวนดินและค่าแรงงานรวม		5,631.00
ค่าบุกเบิกและค่าไถพรวนดิน	300	
ค่าวางแผนและชุดหลุม	531	
ค่าแรงงานใส่ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยอินทรีย์	1,350	
ค่าแรงงานฉางวัชพืช คลุมโคนและพ่นสารเคมี	2,550	
ค่าแรงงานตัดแต่งกิ่ง	900	

ค่าซ่อมแซมอุปกรณ์ พบว่ามีการซ่อมแซมน้อยมากเนื่องจากอุปกรณ์ส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ที่มีอายุการใช้งานสั้นเป็นพวกวัสดุสิ้นเปลืองซึ่งหากชำรุดแล้วก็จะมีการซื้อมาเปลี่ยนแทน โดยเกษตรกรไม่สามารถให้ข้อมูลที่แน่นอนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 9.56 บาทต่อไร่ต่อปี

ค่าเสื่อมราคาอุปกรณ์การเกษตร การคิดค่าเสื่อมราคาใช้วิธีอัตราเส้นตรง (Straight – Line –Method) ตามอายุการใช้งาน ของต้นทุนยางพาราต่อไร่

แนวทางการบริหารต้นทุนที่เหมาะสมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

ด้านการจัดการปัจจัยการผลิต คือ จำนวนพื้นที่ที่ปลูกยางพารา สภาพการถือครองที่ดิน การจัดการด้านทุน วิเคราะห์แหล่งเงินทุน เงินกู้ยืมที่นำมาใช้หมุนเวียนในการปลูกยางพารา จำนวนค่าจ้างแรงงาน ต้นทุนพันธุ์ยาง ประกอบด้วยต้นทุนที่แท้จริง ต้นทุนเสียโอกาส ต้นทุนเป็นตัวเงิน หรือ ต้นทุนแข็งชุด เช่น ค่าเช่า ดอกเบี้ย เงินเดือน ค่าซื้อวัตถุดิบ ค่าขนส่ง ต้นทุนทางบัญชี

ด้านการจัดการและการดำเนินงานกลุ่ม มีการเรียนรู้การปลูกยางพารา มีกิจกรรมแบ่งระยะการดูแลเป็นตามอายุของยางพารา คือ ช่วงระยะ 1 – 2 ปี ควรดูแลต้นอ่อนโดยจะต้องอนุบาลต้นให้สามารถมีรากที่แข็งแรงเพื่อยืนต้นและสร้างลำต้นที่สามารถให้ผลผลิตเป็นน้ำยางสดในอนาคต ช่วงระยะ 3- 4 ปี คอยดูแลตัดกิ่งใบ ไม่ให้หนา เพื่อจะได้มีการสร้างลำต้นให้เจริญเติบโตเร็ว ช่วงระยะ 5 –6 ปี คอยดูแลพื้นที่ปลูกยางพาราไม่ให้เกิดไฟไหม้ต้นยาง เพราะจะทำให้สูญเสียด้านการลงทุนในปีที่ 7 ควรจะได้ผลตอบแทนเมื่อกรีดยาง

ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ มีการประสานงานในกลุ่มเกษตรกรและกับกลุ่มอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง **ด้านการเงินและงบประมาณ** ควรจัดตั้งงบประมาณรายรับ รายจ่ายและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน แต่ละปี เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรสามารถอยู่ได้ จัดทำเป็นงบรายรับ - รายจ่าย

การมีส่วนร่วมของชุมชน 1) จัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อแก้ไขปัญหารายได้จากอาชีพหลักที่เกษตรกรทำอยู่ เพราะเกษตรกรมีอาชีพที่ทำอยู่แต่ไม่ได้จดบันทึกแยกประเภท รายได้ และค่าใช้จ่าย อย่างชัดเจนว่าเป็นเรื่องใดบ้าง 2) ตั้งหน่วยงานเป็นทีมป้องกันไฟป่าเพื่อช่วยกันดับไฟหรือเฝ้าระวังไม่ให้เกิดไฟไหม้พื้นที่ปลูกยางพารา

ด้านการส่งเสริมอาชีพ พื้นที่ปลูกยางสามารถปลูกพืชแซมหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อนำมาจำหน่ายหารายได้เสริม

ด้านการตลาด 1) ควรให้เกษตรกรศึกษาการประมูลราคายาง ราคายางจากตลาดกลาง การแปรรูปยางพาราเพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้และมีความก้าวหน้าในอาชีพ 2) การรวมกลุ่มกันเพื่อต่อรองราคาในอนาคต 3) ถ้าต้นทุนในการปลูกยางพาราสูงจะช่วยให้ลดต้นทุนการผลิตอย่างไร 4) จะใช้ปุ๋ยเคมี หรือปุ๋ยอินทรีย์ด้วยสัดส่วนเท่าใดจึงจะเพิ่มขนาดลำต้นให้ใหญ่มากขึ้นและ 5) สร้างตลาดท้องถิ่นขึ้นในอนาคตเพื่อสร้างรายได้

การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลงานจากการวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้ในพื้นที่ใกล้เคียง โดยนำเรื่องขององค์ความรู้การคิดต้นทุนการผลิตมาควบคุมค่าใช้จ่าย การคำนวณเรื่องต้นทุนแรงงาน มาปรับใช้ในครัวเรือน เกษตรกรเป็นผู้ใช้ประโยชน์โดยตรง การจดบันทึกเป็นแนวทางที่จำเป็นมากในการเก็บรวบรวมข้อมูล และมีกระบวนการผลักดันผลงานดังกล่าวสู่การใช้ประโยชน์ทั้งเชิงนโยบาย เชิงพาณิชย์ หรือเชิงสาธารณะ คือ เกษตรกรตำบลเมืองนะเดินทางต่อไปในการกรีดยางพารา ใช้วิธีการคำนวณต้นทุนจากงานวิจัย เพิ่มพื้นที่การปลูก ดูแลให้ลำต้นมีขนาดใหญ่ขึ้น ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลง มีการจ้างแรงงานนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากค่านึงถึงปัจจัยการผลิตด้านเวลา มีการจัดอบรมโดยให้เกษตรกรตำบลเมืองนะเป็นที่เล็งในการปลูกยางพารา สำหรับผู้ปลูกยางใหม่ ส่งเสริมและได้รับความร่วมมือจาก สกย. ว่าจ้างผู้นำเกษตรกรเดินทางไปสอน สาธิต ให้กลั่นกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อื่น โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นรายวัน ต่อครั้ง สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ ชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง มีการจัดประชุม สร้างความร่วมมือในการจัดอบรมการคิดต้นทุนการผลิต ให้ความรู้พร้อมทั้งแก้ไขปัญหา โดยใช้กิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการปลูกและเพิ่มผลผลิตอย่างถูกวิธี เรื่องการจัดการพื้นที่ปลูก การกู้ยืมเงิน การศึกษาต้นทุนเสียโอกาส และการ

ป้องกันไฟฟ้า การแสดงความคิดเห็นของตนเอง เสนอแนวทางการจัดอบรมเรื่องของการปลูกยางพารา การมีส่วนร่วมของประธานกลุ่มเกษตรกรและทีมงานที่เข้มแข็ง คูแลสมาชิกได้ทั่วถึง มีการจัดประชุมเพื่อให้ข้อมูลแก่เกษตรกร มีศึกษาวิธีการเพื่อลดต้นทุน เช่น การจัดทำปุ๋ยผสมระหว่างปุ๋ยเคมีกับปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก กับปุ๋ยชีวภาพ ด้านความรู้ เรื่องการกรีดยาง จะกรีดยวันเว้นวันใน 1 เดือนและสามารถกรีดยางได้ 15 ครั้งได้ น้ำยางสดรวมในแต่ละเดือน 30 กิโลกรัมต่อไร่ (สามารถกรีดยางพาราได้ ประมาณ 9 เดือน ไม่ใช่ 12 เดือน เพราะจะมีช่วงหยุดกรีดยางประมาณ 3 – 4 เดือน คือ ระหว่าง เดือนมกราคม – เมษายน ที่ไม่สามารถให้ผลผลิตได้) เกษตรกรได้ใช้การควบคุมต้นทุนการปลูกยางพาราให้ต่ำที่สุดและจะต้องหาอาชีพอื่นเพื่อเสริมรายได้ ถ้าในปีที่ 7 – ปีที่ 9 ไม่สามารถกรีดยางพาราได้ จะขาดทุน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยได้ดำเนินการรวบรวมการคิดต้นทุนการผลิตในการปลูกยางพารา โดยการเก็บข้อมูลพื้นฐานการผลิต

ทรัพยากรการผลิต ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจ สังคมของเกษตรกร จัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่และเผยแพร่ผ่านงานวิจัย วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ปัจจัยที่มีผลต่อผลผลิตและการเจริญเติบโต ตลอดจนเงื่อนไขในการปลูกยาง พร้อมการประสานงานและเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะ จากผลการดำเนินงานดังกล่าวได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ เรื่องการจดบันทึกบัญชี จัดทำเป็นรูปแบบเรียกว่า สมุดบันทึกบัญชีของผู้ปลูกยางพาราตำบลเมืองนะ สมาชิกเกษตรกรมีการจัดทำสมุดเงินออมสัจจะ สร้างเป็นเงินทุนของกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้สมาชิกออมเงินกันวันละ 1 บาทหรือ เดือน 30 บาทต่อเดือน นวัตกรรมหรือทางเลือกใหม่ ของพื้นที่คือการสร้างเงินออมให้มากขึ้น เพื่อจัดทำรายงานข้อมูลกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็ง สามารถกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธกส.) ทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนตลอดเวลา และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานคือ ทางกลุ่มเริ่มสามารถกรีดยางพาราได้ในปี 2553 เป็นต้นมา เกิดตลาดขึ้นในท้องถิ่น โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ(สคย.)หาผู้ซื้อให้จำหน่ายด้วยการประมูลราคา สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรตำบลเมืองนะ

สิ่งที่ยังขาดคือ การวิจัยการเพิ่มผลผลิตน้ำยาง โดยวิจัยการผลิตให้ยางมีการเจริญเติบโตตามศักยภาพของสภาพแวดล้อมในการปลูก (Potential yield) เพื่อลดต้นทุนการผลิตที่แท้จริง การวิจัยเพื่อลดความเสี่ยงในการผลิตยาง นอกจากนั้นงานวิจัยยังไม่ครอบคลุมกระบวนการหลังการผลิตน้ำยาง การวิจัยคุณภาพน้ำยาง ตลอดจนการเพิ่มมูลค่ายางแผ่น (Value added) ในอนาคต

จุดแข็งของกลุ่มเกษตรกร พบว่าเกษตรกรเป็นคนในพื้นที่ มีการใช้แรงงานในครัวเรือน มีการเก็บเงินออมเข้ากลุ่มสมาชิกคนละ 30 บาทต่อเดือนและมีหุ้นๆ ละ 50 บาท เป็นลักษณะเงินออมทรัพย์โดยประธานและคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรได้วางแผนการเก็บเงิน สมาชิกให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี พื้นที่ปลูกมีน้ำฝนสม่ำเสมอ เกษตรกรรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน พัฒนาเรียนรู้วิธีการปลูกยางพาราและการเรียนรู้เรื่องต้นทุนการผลิตกลุ่มเกษตรกรมีความเชื่อมั่นในอาชีพและสร้างรายได้ที่มั่นคง ส่วนใหญ่มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการรับการอบรมการปลูกยางพารา

จุดอ่อนของกลุ่มเกษตรกร พบว่าเกษตรกรขาดความรู้และประสบการณ์ทางด้านการปลูกยางพาราเพราะไม่เคยปลูกยางพารามาก่อน ไม่มีข้อมูลทางด้านต้นทุนการลงทุนและค่าใช้จ่ายดำเนินงาน สภาพพื้นที่ปลูกยางพารา ส่วนใหญ่เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำจึงจำเป็นต้องใส่ปุ๋ยบำรุงรักษาดินให้ต้นยางได้รับแร่ธาตุอาหารอย่างเหมาะสม เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของต้นยางในการสร้างความเจริญเติบโต พบปัญหาเรื่องไฟฟ้าสูง ไม่มีการแยกส่วนเงินลงทุนรายรับ – รายจ่าย ทำให้ไม่สามารถแยกรายได้ - ค่าใช้จ่ายแสดงผลกำไร หรือขาดทุน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเรื่องต้นทุนและผลตอบแทนในระดับชุมชนทั่วทุกภาคของประเทศไทย เพื่อจะได้เป็นองค์ความรู้ที่หลากหลายระหว่างกลุ่มเกษตรกร หน่วยงานของรัฐ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องหลังจากพื้นที่ปลูกยางพาราตำบลเมืองนะ สามารถกรีดยางพาราและจำหน่ายได้แล้วในอนาคต
2. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกยางพาราพันธุ์อื่น ๆ ว่ามีต้นทุนการผลิตและผลตอบแทนเป็นอย่างไร ควรมีแนวทางการบริหารจัดการอย่างไรเพื่อเปรียบกับทางภาคใต้
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการปลูกยางพาราโดยใช้ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยชีวภาพหรือปุ๋ยอินทรีย์เพื่อวิเคราะห์ว่าสามารถให้ผลตอบแทนแตกต่างกันหรือไม่

บรรณานุกรม

กมลมาส ปรีดาศักดิ์, 2546, รายงานการวิจัยเรื่อง “ การศึกษาการจัดการปัจจัยการผลิตของเกษตรกร

ชาวสวนยางในเขตอำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา” หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยพายัพ

ชไมพร ไชยลังกา, 2545, “การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกยางพาราในพื้นที่ภาคเหนือ:

กรณีศึกษาโครงการส่งเสริมการปลูกยางพารา จังหวัดพะเยา” การค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดวงมณี โกมารทัต, 2552, การบริหารต้นทุน, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . กรุงเทพฯ 251 หน้า

นันทพร พิทยะและคณะ, 2551, การบัญชีบริหาร, สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล, กรุงเทพฯ, 441 หน้า

สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2551, คำแนะนำพันธุ์ยาง, โรงพิมพ์

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, กรุงเทพฯ .

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.(2551). ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร. (ออนไลน์). ค้นวันที่ : 14 พฤษภาคม.

จาก http://www.oae.go.th/mis/forecast/tbl_t_15.htm.

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์, สมเดช โรจน์คุริเสถียร(2547).การบัญชีต้นทุน 2: แนวคิดในการคำนวณต้นทุน

ผลิตภัณฑ์และหลักการบันทึกบัญชี, กรุงเทพฯ:แมคกรอ-ฮิล, 245 หน้า

เสรี พงศ์พิศ. 2546. **วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน – คำจำกัดความวิสาหกิจชุมชน**. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา
ไท.กรุงเทพมหานคร.

Anthony, W.P., & Nicholson, A. A. 1977. **Management of human resources: a system approach to personnel
management USA.**

Atkinson, A.A., Kaplan, R.S., Matsumura., and Mark Youngs, 2007. **Management Accounting**. 5 th ed.
UpperSaddle River. New Jersey. Peason.

คณะผู้วิจัย

1. ผศ.นุชบา อารีย์ มหาวิทยาลัยพายัพ
2. นายอุดม อมยิ้ม ประธานกลุ่มเกษตรกร ตำบลเมืองนะ
3. นายหนึ่ง คุ่มวงศ์ รองประธานกลุ่มเกษตรกร ตำบลเมืองนะ
4. นายเสาร์ ศรีอำภา กรรมการกลุ่มเกษตรกร ตำบลเมืองนะ
5. นายเสาร์ ส่างมน กรรมการกลุ่มเกษตรกร ตำบลเมืองนะ
6. นายมานพ ผักกา กรรมการกลุ่มเกษตรกร ตำบลเมืองนะ

แหล่งเงินทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ้ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น